

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra geografie

Bc. David MARTINEK

Geografie graffiti v urbánním prostředí města Olomouce

Diplomová práce

Vedoucí práce: RNDr. Tatiana Mintálová, Ph.D.

Olomouc 2015

Bibliografický záznam

- Autor (osobní číslo):** Bc. David Martinek (R130145)
- Studijní obor:** Regionální geografie
- Název práce:** Geografie graffiti v urbánním prostředí města Olomouce
- Title of thesis:** Geography of graffiti in the urban environment of the city of Olomouc
- Vedoucí práce:** RNDr. Tatiana Mintálová, Ph.D.
- Rozsah práce:** 74 stran, 1 vázaná příloha
- Abstrakt:** Diplomová práce se zaměřuje na základní definice týkající se graffiti, jeho historie a vývoje. Zvláštní pozornost je pak věnována této problematice na území města Olomouce. První část je zaměřena na teoretické poznatky, druhá část pak reflektuje spíše praktické informace, získané vlastním šetřením. Důraz je kladen na výzkum tohoto jevu v urbánním prostředí města Olomouce, od roku 1995 až po současnost.
- Klíčová slova:** Olomouc, graffiti, writer, subkultura
- Abstract:** This thesis focuses on basic definitions related to graffiti, its history and development. Special attention is paid to this issue in the city of Olomouc. The first part focuses on theoretical knowledge, the second part reflects rather practical information gained its own investigation. Emphasis is placed on research of this phenomenon in the urban environment of the city of Olomouc, from 1995 to the present.
- Keywords:** Olomouc, graffiti, writer, subculture

Prohlašuji, že jsem zadanou diplomovou práci vypracoval samostatně pod vedením RNDr. Tatiány Mintálové, Ph.D. a uvedl veškerou použitou literaturu a zdroje.

Olomouc, 20. dubna 2015

.....

Podpis autora

Rád bych na tomto místě poděkoval RNDr. Tatianě Mintálové, Ph.D. za její pomoc a poskytnutí cenných rad při zpracování této práce. Děkuji také všem minulým i současným olomouckým writerům, kteří mě nechali nahlédnout do svých fotoarchivů a podělili se o své praktické poznatky z graffiti prostředí. Zvláštní poděkování pak patří writerům Esovi a Exemu, bez jejichž informací a pomoci by tato práce nevznikla.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. David MARTINEK**
Osobní číslo: **R130145**
Studijní program: **N1301 Geografie**
Studijní obor: **Regionální geografie**
Název tématu: **Geografie graffiti v urbánním prostředí města Olomouce**
Zadávající katedra: **Katedra geografie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Zásady pro vypracování

Úvod

Cíl a metodika práce

Teoretická část (historie, charakteristika, druhy, vývoj ve světě a v ČR, subkultura, legislativa)

Praktická část

Cíl výzkumu a metodika výzkumu

Vývoj graffiti v Olomouci (vznik, vývoj, dvě období 1995-2005, 2005 současnost, represe)

Prostorová diferenciacce graffiti v Olomouci (rozšíření předměstí centrum, vliv historického centra, legální zóny, frekventované lokace)

Závěr

Rozsah grafických prací: Podle potřeb zadání
Rozsah pracovní zprávy: 20 000 - 24 000 slov
Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury: viz příloha

Vedoucí diplomové práce: **RNDr. Tatiana Mintálová, Ph.D.**
Katedra geografie

Datum zadání diplomové práce: **11. února 2014**
Termín odevzdání diplomové práce: **10. dubna 2015**

L.S.

prof. RNDr. Ivo Frébort, CSc., Ph.D.
děkan

doc. RNDr. Zdeněk Szczyrba, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 11. února 2014

Obsah

1	Úvod.....	9
2	Cíl práce	10
3	Metodika práce.....	11
4	Vymezení pojmu graffiti.....	12
5	Graffiti subkultura.....	14
5.1	Fenomén Hip Hop	14
5.2	Graffiti subkultura v ČR.....	15
5.3	Slangové výrazy graffiti subkultury	16
6	Historie graffiti.....	18
6.1	Historie graffiti ve světě	18
6.1.1	Graffiti v USA	19
6.1.2	Šíření graffiti do Evropy	23
6.2	Graffiti v ČR.....	24
6.3	Současnost a budoucnost graffiti	31
7	Mírnější forma graffiti – street art.....	32
7.1	Techniky street artu	33
7.2	Významní představitelé street artu	34
7.2.1	BANKSY	34
7.2.2	PASTA ONER	34
8	Graffiti vs. zákon.....	35
8.1	Represe proti graffiti ve světě.....	35
8.2	Legislativa v ČR	36
8.2.1	Situace do roku 2001	36
8.2.2	Situace po roce 2001	37
9	Graffiti v urbánním prostředí města Olomouce	40
9.1	Město Olomouc	40
9.2	Počátky graffiti v Olomouci	41
9.3	Graffiti v Olomouci v letech 1995 – 2005.....	43
9.4	Graffiti v Olomouci v letech 2006 – 2014.....	50
9.5	Opatření proti graffiti v Olomouci.....	52

9.6	Prostorová diferenciacie graffiti v Olomouci	53
9.6.1	Šíření graffiti ve směru z předměstí do centra	58
9.6.2	Vliv historického centra na prostorové šíření graffiti	59
9.6.3	Legální zóny	61
9.6.4	Frekventované lokality	62
10	Závěr.....	64
11	Summary.....	66
12	Seznam použitých zdrojů	68
13	Seznam příloh.....	74

1 Úvod

„Graffiti není o dialogu, graffiti není umění, graffiti je víra bez boha.“

(Autor: Pasta – graffiti writer, definice graffiti z knihy M. Overstreet – In Graffiti We Trust, 2006)

Graffiti. Slovo, které vyvolává přinejmenším kontroverzi. Umění? Zločin? Vandalismus? Na tyto otázky je těžké najít jednoznačnou odpověď. Graffiti v sobě skrývá snad od všeho trochu. Jedná se však i o jev, který zpestřuje, dotváří či naopak dehonestuje a hyzdí prostředí, ve kterém žijeme. Ať chceme nebo ne, musíme graffiti vnímat jako součást městského prostředí. Je to něco, co v dnešní době k městskému prostoru neoddiskutovatelně patří. Je to fenomén, který v městském prostředí vznikl, vyvíjel se a v symbióze s městským prostředím žije. Graffiti má spoustu rozličných podob, které se právě v rozdílných prostředích jeví odlišně. Tato tvorba dle mého názoru dotváří celkový obraz určitého prostoru. Napomáhá k vytvoření jakéhosi genia loci. Již málokdo z nás si dokáže představit například známé new yorské čtvrti, jako je Bronx či Brooklyn, bez všudypřítomného graffiti. Na celkovém vjemovém výsledku, který graffiti ve finále vytváří, však hraje nejdůležitější roli jeho tvůrce. Právě on svým výběrem místa, formou i obsahem svého sdělení, ovlivňuje veřejný prostor. Je však potřeba zmínit, že tak činí jistým způsobem násilně vzhledem ke svým spoluobčanům i prostředí. Tvůrce graffiti se neptá, jestli může, tvůrce graffiti prostě tvoří, pohrdá cizím majetkem, cizími názory a hlavně legislativou. Graffiti se pohybuje v městském prostoru daleko za hranou zákona. Pro laickou veřejnost pak může graffiti působit jako primitivní značkování si vlastního teritoria. V jistých primitivnějších formách to tak i lze vnímat. Je však potřeba zmínit, že v okamžiku, kdy se odprostíme od veškerých společenských konvencí a zákonů, skrývá v sobě graffiti nespoutanou sílu svobody názoru a sdělení, které onen konkrétní tvůrce zanášá do konkrétního prostoru. Vzniká tak jedinečné a originální prostředí, které ve finále dotváří celkový estetický vzhled urbánního prostoru.

Je naprosto logické, že právě ona svoboda vyjádření každého tvůrce graffiti je zároveň hlavním důvodem výše zmiňované kontroverze. Ne každý se dokáže ztotožnit s konkrétním dílem či výběrem jeho umístění v prostoru. Samostatnou kapitolou je pak nerespektování vlastnických práv a pro mnohé necitlivé zásahy do veřejného prostoru. Jedna ze základních definicí demokracie zní, že právo jednoho končí tam, kde začíná

právo druhého. Pokud jsme výše zmiňovali svobodu názoru a vyjádření, zde musíme zmínit rozporuplnost v respektu k okolí. Graffiti již dávno není jen záležitost jedinců ze slabších sociálních vrstev, v dnešní době graffiti plní umělecké galerie po celém světě. Jde o živý organismus, žijící v městském prostředí, kde vytváří neopakovatelnou identitu místa....

2 Cíl práce

Mezi obecné cíle této diplomové práce patří celkový pohled na problematiku graffiti v urbánním prostoru u nás i ve světě. Jelikož každý urbánní prostor je specifický, je obtížná jakákoliv širší generalizace. Jsou zde však neoddiskutovatelné podobnosti, které jsou pro vznik graffiti v městském prostoru charakteristické. V této práci pak bude věnována speciální pozornost vzniku, vývoji a změnám graffiti ve městě Olomouci ve dvou časových obdobích. Snahou bude vyhodnocení odlišností v českém urbánním prostředí, důraz pak bude kladen především na, z pohledu graffiti, dominantní postavení hlavního města Prahy a zbytku ČR. Na příkladu města Olomouce pak bude cílem popsání typických případů a odlišností. Jako podklad budou sloužit jak teoretické informace z českých i zahraničních zdrojů, tak i data získaná z terénního šetření. Jako zdroj informací bude sloužit i rozsáhlá archivní fotodokumentace bývalých i současných tvůrců graffiti.

V první, teoretické, části práce se zaměříme na širší definici pojmu graffiti. V další části bude pozornost zaměřena na specifickou subkulturu tvůrců graffiti, která se ve většině případů řídí zvláštními vnitřními zákonitostmi. Následovat pak budou kapitoly věnující se historii vzniku a vývoje graffiti ve světě. Důraz bude kladen zvláště na historii a vývoj v ČR. Zmíněny budou i legislativní normy a úpravy, týkající se problematiky graffiti.

Ve druhé, praktické části práce, se zaměříme na specifika graffiti ve městě Olomouci. Důraz pak bude kladen zvláště na počátky graffiti v Olomouci, následný vývoj pak bude demonstrován ve dvou dekadách. Sledovány budou vývojové změny charakteristických návyků tvůrců graffiti, ovlivnění urbánního prostoru města meziregionálními graffiti tvůrci. Závěrečná část se pak bude věnovat prostorové

diferenciaci graffiti v Olomouci. Zvláštní pozornost pak bude zaměřena na prostorovou difuzi graffiti ve směru z předměstí do středu města, s charakteristickým vlivem historického centra. Zmapované budou také legální plochy, vyhrazené pro graffiti, a jejich okolí. Opomenuty nebudou ani významné lokality, se zvýšeným výskytem pozorovaného jevu.

3 Metodika práce

Jedním z prvních kroků k vytvoření této diplomové práce bylo nastudování odborné literatury a dalších relevantních zdrojů, vztahujících se ke graffiti. Po nastudování těchto zdrojů byla vytvořena teoretická část této diplomové práce. Pro potřeby praktické části a vlastního šetření byli kontaktováni bývalí i současní tvůrci graffiti v Olomouci, včetně významných tvůrců graffiti z okolních měst, kteří se významně podíleli na graffiti tvorbě v Olomouci, v časech minulých i současných. Zároveň jako významný zdroj informací sloužily fotografie ze soukromých archivů těchto tvůrců. Za významný tento zdroj považuji z toho důvodu, jelikož probíhá neustálý vývoj frekventovaných graffiti lokalit. Zároveň probíhá neustálá obměna stylů i samotných graffiti tvůrců, zvláště pak zajímavá je generační obměna a vzájemné mezigenerační ovlivňování. Po zpracování poznatků z terénního šetření, proběhly také v rámci vlastního šetření osobní rozhovory s bývalými i současnými graffiti tvůrci.

Důležitým faktem, který je potřeba zmínit, je zaměření metodiky této diplomové práce na reálný stav graffiti v Olomouci. Je však nutné také zmínit, že za graffiti budou považovány jen výtvořky graffiti tvůrců, kteří disponují dostatečnou kvalitou a zručností. Při stanovení této podmínky se však nevyhneme určitému subjektivnímu zkreslení z mé strany, jelikož si jako autor práce vyhrazuji právo na toto subjektivní posouzení. Jednotlivé výtvořky v urbánním prostředí města Olomouce, které zahrnuji do svého šetření, samozřejmě konzultuji s odborníky, v tomto případě tedy s bývalými a současnými graffiti tvůrci, ale odpovědnost za finální zařazení do vlastního šetření nechávám plně na mé osobě, poněvadž se o tuto problematiku dlouhodobě zajímám. Stěžejním postupem k vytvoření této práce je tedy zanalyzování a zpracování situace

vlastními prostředky než využití pro někoho nezbytného pozitivistického přístupu, který je však konkrétně u tohoto tématu značně problematický k využití.

4 Vymezení pojmu graffiti

Jelikož fenomén graffiti je v konečném důsledku realizován uzavřenou subkulturou, tedy skupinou lidí, kteří se ve svém prostředí řídí vlastními nepsanými pravidly a zároveň používají specifické výrazy, je na začátek pro naši práci nezbytné, definovat si některé pojmy, které se v graffiti objevují a jsou s nimi neodmyslitelně spjaty.

Jako graffiti je často definováno rozsáhlé spektrum jevů. Od historických a etymologických definic, přes dentici graffiti jako subkulturního projevu až po pouhé čmárání po zdech. Termín graffiti je běžně užívaný pro označení užití spreje (nebo jiného druhu barvy) ve veřejném prostoru. Tato charakteristika je typická zejména pro zdroje bez užšího oborového zaměření. (Téra, 2007)

Dle všeobecné encyklopedie Universum je graffiti definováno jako „pův. označení pro nápisy anonymně vyryté do zdí domů (zachovány např. v Egyptě, v Pompejích); později souhrnné označení pro vesměs anonymní nápisy nebo kresby na obvykle veřejně přístupných místech. (Téra, 2007)

The New Encyclopaedia Britannica pak graffiti charakterizuje jako „jakékoli neformální písmo, hrubé kresby nebo značky na stěnách budov; nikoli kultivované písmo, které označujeme jako nápisy.“ V závěru je pak krátce zmíněn význam graffiti ve 20. století i fakt, že „určitým způsobem lze graffiti považovat za formu lidového umění.“ (Téra, 2007)

Definovat samotný název graffiti je poněkud problematické, obecnější optikou ho lze nazvat jako umělecký projev ve veřejném prostoru. (Šimoník, 2010) Graffiti je sdělení názorů, pocitů či uměleckého vyjádření jedince nebo skupiny. To vše je umístěno ve veřejném prostoru bez ohledu na majetkoprávní situaci v prostředí. Jako méně agresivnější formu graffiti, lze uvést, v posledních letech populární i mediálně atraktivnější, street art. Pokud vnímáme graffiti jako agresivní formu projevu, street art je naopak označován jako zjemnělá a pragmatičtější odnož graffiti. Personální kaligrafie

podpisů a tvarů byla částečně nahrazena šablonami, nálepkami nebo polystyreny. Horlivé šíření jednoho jména pak bylo nahrazeno hesly nebo glosami, většinou celospolečenského dění. Street art je obecně citlivější k prostoru, do kterého je umístěn, není tak překvapením, že je celospolečensky více tolerován a přijímán jako legitimní umělecká disciplína. (Kříbek, Škapa, 2006)

Jako graffiti jsou označovány spíše aktivity spojené se specifickými výtvary lidí, označující se za writery či sprejery, kteří vytvářejí značně heterogenní subkulturu. Graffiti, vytvořené writery, nemá nic společného například s nápisem „Smrt Baníku“, který na zeď nastříkal fanoušek fotbalového klubu. Jedná se rovněž o něco naprosto jiného, než je například piktogram prasátka, jímž jsme jako děti vyjadřovali svůj názor o někom jiném. (Holiš, 2006)

Otázkou pro mnohé také je, proč se mládež prezentuje pomocí graffiti. Podle Dennant (1997) existuje mnoho důvodů, které jsou pro každého jedince zcela specifické. Mnoho jedinců si prostřednictvím graffiti chce získat slávu a pozornost, jiní se zase snaží o vyjádření pocitů, dokázání si svých schopností či o snahu projevit se jako rebel. Důležitou roli hraje i dramatická hierarchie, která se utváří v rámci sociálního statusu mladých sprejerů, kteří se snaží přemístit z neuznávané kategorie začátečníků, označovaných jako „toy“, do kategorie uznávaných, respektovaných, označovaných jako „king“. Dennant (1997) dále také upozorňuje na fakt, že graffiti se nesnaží jen provokovat a šokovat, ale snaží se i vyjádřit hlubší názorové myšlenky, jako například snaha upozornit na ekonomické, politické či sociální problémy. (Smolík, 2010)

Podle Kajanové a Jersákové (2009) se vyskytují různé názory, zda se jedná o umělecký protest adolescentů a mladých dospělých proti špatné, fádni architektuře, nebo o podvědomou obranu proti nadutosti a hlouposti konzumní společnosti. Writer nechává prostřednictvím graffiti odkaz a v podstatě jej nezajímá, jak bude veřejností interpretován. Pro některé autory graffiti je potřeba zanechat odkaz či poselství vůbec nejdůležitějším motivačním faktorem již od začátku tvorby a provází jej po léta aktivní činnosti. Časem samozřejmě tato motivace slábne, nikdy však úplně nemizí. Právě ona vzpomínka nebo vzkaz je nejsilnější při ilegální tvorbě a je úzce propojena s prestiží ve skupině. Podstatnou roli tu také hraje faktor reálného nebezpečí a v podstatě vnucení svého výtvoru ostatním. (Smolík, 2010)

5 Graffiti subkultura

Při zmínce o graffiti subkultuře je potřeba zmínit fakt, že graffiti subkultura je úzce spjata, nebo spíše rovnou propojena se subkulturou hip hopovou. Hip hopová subkultura však není jen hudební, jak si spousta laické veřejnosti myslí, nýbrž se jedná o životní styl, jak ostatně je u subkultur běžné. Samotný hip hop, jako umělecký žánr, je tvořen čtyřmi elementy. Jedná se o graffiti, breakdance – taneční styl, MCing – rapování a DJing – velmi zjednodušeně řečeno „hra na gramofony“. Je tedy naprosto logické, že spolu zástupci jednotlivých subkultur velmi úzce spolupracují, v mnoha případech se dokonce jedná o ty stejné autory. Graffiti se často a hojně objevuje v hip hopové tvorbě. (Smolík, 2010)

Než se dostaneme k bližší problematice graffiti subkultury, považuji za nezbytné, přiblížit si fenomén hip hopu.

5.1 Fenomén Hip Hop

Jako základní, všeobecně uznávanou definici lze uvést, že hip hop je umělecká forma, zahrnující graffiti, breakdance, DJing a MCing. Jako DJing označujeme základní prostředek k vytváření hip hopové hudby, jehož součástí je práce gramofonovými vinyly, obsluha mixu a samplem. Při DJingu se používají specifické techniky, jako například scratching či beat juggling. MCing lze interpretovat jako rytmickou vokalizaci textu. Za pátý element hip hopu bývá často označovaná tzv. beatbox, což je zkráceně řečeno napodobování hudebních nástrojů a beatů, jen pomocí vlastních úst. Hudebně můžeme hip hop označit nejenom jako jednotný hudební žánr, ale i jako směsici nejrůznějších přístupů a stylů. (Smolík, 2010)

Jako zakladatel hip hopu bývá často uváděn jamajský přistěhovalec, DJ Kool Herc, který se roku 1967 přistěhoval do New Yorku. Jako centra tehdejšího hip-hopu můžeme označit new yorský Bronx a Los Angeles. Mezi první významné představitele hip hopové muziky můžeme zařadit například uskupení Sugar Hill Gang nebo Run D.M.C. (hiphopstage, 2008)

Hip hop byl od začátku spojen s afroamerickou mládeží a vyskytovaly se v něm aktuální společenská a sociální témata. Hip hop byl v počátcích spíše undergroundovou záležitostí, avšak postupem času, zvláště pak v devadesátých letech, se z něj stala vlivem masmédií mainstreamová záležitost. Mezi nejznámější a nejzásadnější postavy hip hopové kultury minulosti i současné doby patří: N.W.A., Public Enemy, Beastie Boys, Gang Starr, A Tribe Called Quest, De La Soul, MC Hammer, Wu Tang Clan, Snoop Dog, 2Pac, Notorious B.I.G., The Fugees, Cypress Hill, Nas, Jay Z, Eminem, 50 Cent, Rick Ross, P.Diddy.

5.2 Graffiti subkultura v ČR

Bližší seznámení s graffiti subkulturou v ČR proběhne v kapitole zabývající se historií graffiti u nás. Na tomto místě si práce klade za cíl přiblížit a nastínit situaci, týkající se propojení hip hopu a graffiti, které je v našem geografickém prostoru velmi významné.

Situace ohledně blízkého, lépe řečeno těsného, vztahu hip hopu a graffiti je u nás do jisté míry podobná jako v zahraničí. V zahraničí však ke graffiti patřila spíše starší generace zástupců hip hopu, zatímco u nás se do hip hopové subkultury, konkrétně hlavně do její vjemově nejvýraznější části, tedy rapu, MCingu, rekrutují stále noví zástupci graffiti scény. V českém prostředí jde ruku v ruce i šíření hip hopu a graffiti. Obojí můžeme pozorovat v náznacích ke konci 80. let, masivně pak po roce 1989. Jako nejvýraznější představitele hip hopu 90. let, zvláště pak co se týče mediální propagace, označujeme skupinu Chaozz, s jejím talentovaným frontmanem Dephem (dnes vůdčí postava veleúspěšné formace Prago Union). Je však zajímavé, že Chaozz, ačkoliv veřejností byl přijímán kladně a měl velkou fanouškovskou základnu, v kruzích graffiti subkultury byli skupinou neuznávanou, ba přímo nenáviděnou. Do jisté míry za to mohl fakt, že žádný ze členů Chaozzu nebyl aktivním writerem, zatímco tehdy méně známé kapely jako Coltcha, WWW, 6Polnic nebo Peneři Strýčka Homeboye byly tvořeny z velké části aktivními uznávanými writery. Faktem také je, že v té době byl hip hop u nás chápán jako fenomén čistě undergroundový, bez jakýchkoliv komerčních vlivů, zatímco Chaozz již od začátku patřil pod mainstreamové majoritní vydavatelství a

vyčítána mu byla účast v médiích typu hitparády Eso či časopisu pro mladé Bravo. (Vedral, 2014)

Zásadní a přelomový okamžik přišel v roce 2001, kdy vychází stěžejní a revoluční album skupiny Peneři Strýčka Homeboye, zkráceně PSH, album Repertoár. Kapela je tvořena dvěma výraznými postavami pražské graffiti scény – Orionem a Vladimírem518. Na albu se také nachází skladba „Zpátky do dnů...“, která je věnována graffiti a najdeme v ní spoustu odkazů na graffiti writery. Toto album zaznamenalo velký úspěch a PSH působí aktivně dodnes. Jako další příklad propojení graffiti s rapem v českých podmínkách musíme jmenovat formaci Indy a Wich, která společně s rapperem LA4 vydává v roce 2003 album My 3. V textech této skupiny můžeme nalézt také spoustu odkazů na graffiti. Jelikož všichni tři členové (Dj Wich, Indy, Lafor) byli nebo stále jsou aktivními writery, mimo jiné byli všichni členy legendární pražské graffiti crew ZCF. Mezi významné osobnosti, dokazující propojení hip hopu a graffiti, patří také mikulovský El Nino, dnes již zaniklá brněnská Naše Věc či havířovský Khomator. Důležité je také zmínit režiséra Michala Dvořáka, jednoho z nejprogresivnějších a stylově nejviditelnějších writerů, známého pod pseudonymem Romeo, který natočil významné hip hopové klipy jako PSH – Praha nebo videoklip Dává mi od slovenských Kontrafakt, což odstartovalo veleúspěšnou kariéru této piešťanské kapely, jejíž frontman není nikdo jiný než nejznámější rapper v ČR i na Slovensku – Rytmus. (Český rozhlas, 2005)

5.3 Slangové výrazy graffiti subkultury

Podobně jako u jiných subkultur, i u graffiti subkultury se využívá velkého množství slangových výrazů a spojení. Smolík (2010) uvádí jako nejčastěji užívané slangové výrazy tyto:

Crew (česky posádka, hovorově parta, banda) – skupina tvůrců graffiti, kteří pracují společně při vytváření jednotlivých děl. Má proměnlivý počet členů a často dochází k rozdělení jednotlivých funkcí. Jistým specifikem je fakt, že tvůrci graffiti mohou být zároveň členy více skupin zároveň (to odlišuje graffiti crews od graffiti gangů, kdy se členství ve více skupinách vylučuje. Tyto případy jsou však typické jen pro USA).

Writer (z anglického to write – psát) – autor, tvůrce graffiti, sprejer.

Writing (z anglického to write – psát) – vytváření graffiti, sprejování.

Toy (česky hračka) – denunciační výraz označující začátečníka nebo tvůrce, jehož výtvoři nejsou příslušníky graffiti subkultury příliš ceněny.

Old school (česky stará škola) – graffiti nebo jeho tvůrci z počátečního období; tímto termínem však můžeme označit i specifický styl projevu.

New school (česky nová škola) – graffiti nebo jeho tvůrci z pozdějšího období, stejně jako u old schoolu takto můžeme označit i specifický styl projevu. V obdobném významu se používají oba výrazy i v příbuzné hip hopové subkultuře.

Blockbuster style – poměrně snadno čtivá písmena (v pravoúhlých křivkách) tohoto stylu jsou vhodnou technikou pro sprejování vlakových souprav.

Simple style – jednoduchá a základní technika s nekomplikovanými a snadno čitelnými písmeny.

Tag (česky klička, smyčka, jmenovka, etiketa, štítek) – jednoduchý, ale stylizovaný pseudonymní podpis autora graffiti. Vedle tagů vytvořených sprejem, patří mezi nejčastější způsoby provedení tagu výraznou fixou.

Piece (česky kus, dílo, práce) – vytvořený konceptuálním umělcem.

Whole car (česky celý vůz) – dílo umístěné přes celý vagon (včetně oken).

Whole train (česky celý vlak) – dílo pokrývající celou soupravu metra či vlaku.

Wildstyle (česky divoký styl) – styl, který využívá pro příjemce neznalého kódu téměř nečitelná, různým způsobem propletená písmena.

Legální zeď, legál – dílo, vytvořené po dohodě s majitelem plochy (obecní, městský úřad) či dílo vytvořené na zakázku (například majitele obchodu, garáže, klubu). Zamezit vzniku graffiti na všemožných místech je velice obtížné a často i nemožné. Přesto se městské části a samosprávy snaží všemožnými kroky proti graffiti bojovat. Jedním z prostředků je i zřizování takzvaných legálních ploch, kde mohou writeři beztrestně tvořit své graffiti. Tyto plochy však někteří writeři nepřijímají, jelikož zde chybí, pro některé nezbytný pocit adrenalinu, kterého u legální zdi logicky nemohou dosáhnout. Legální plochy se tak mohou významnou měrou podílet na prevenci nelegálního graffiti především u mladých writerů. Legální plochy tak slouží především jako alternativa k nelegální tvorbě, u mládeže se může rozvíjet zájem o architekturu, výtvarné umění a estetiku, zároveň se může rozvíjet cit pro výběr místa pro ilegální graffiti. Legální plochy bývají také výchovným činitelem rozvíjejícím talent. Stejně tak tyto místa mohou být místem setkávání mládeže a mohou tak přispět ke zlepšení

komunikace mezi zástupci měst a mládeží. Zároveň jsou legální plochy místem, kde se jednou za čas schází lokální, ale i „přespolní“ graffiti scéna, za účelem společné tvorby graffiti. Těmto sešlostem se v kruzích graffiti subkultury říká graffiti jamy. (Smolík, 2010)

Ilegální zed', ilegál – dílo vytvořené bez povolení.

Can – plechovka spreje.

Cap – tryska spreje.

Chrom – stříbrno-černé graffiti.

Sketch – skica, návrh pozdějšího graffiti výtvoru.

Zbombit (z anglického to bomb – bombardovat, zničit bombami) – vytvořit tag nebo piece.

(Smolík, 2010)

6 Historie graffiti

6.1 Historie graffiti ve světě

Počátky graffiti ve své prapodobě sahají až k samotným počátkům lidské společnosti, respektive společného žití. Výtvary, které lze považovat za předchůdce graffiti, byly nalezeny na starověkých egyptských památkách, dokonce bylo toto pragraffiti objeveno i na stěnách v Pompejích, ve starověkém Řecku i u starých civilizací v Jižní Americe. Samotné slovo graffiti pochází z italského výrazu graffiare, což ve volném překladu znamená škrábat nebo škrábanec. (Alonso, 1998) Dá se tedy bezpochyby konstatovat, že označování svého životního prostoru a prostředí značkami a podpisy patří k lidstvu, s mnohými obměnami forem a stylů, už od jeho počátků. V této práci se tedy zaměříme na novodobou historii, spadající do 2. poloviny 20. století.

6.1.1 Graffiti v USA

Začátek moderní etapy graffiti můžeme datovat do 2. poloviny 60. let 20. století. V té době se ve městě Philadelphia v USA začaly objevovat nápisy CORNBREAD a COOL EARL. Tyto podpisy se postupně šířily po celém městě. Jelikož rozšířenost těchto dvou jmen byla opravdu masivní, není divu, že si získala pozornost jak veřejnosti, tak i místního tisku. Není jisté, jestli situace ve Philadelphii ovlivnila dění v New Yorku, ale již na sklonku 60. let se začínal ve městě New York objevovat na zdech nápis JULIO 204. (Deal, Spar one, 1998)

Objev nápisu JULIO 204 změnil život obyvateli New Yorku Demetriovi, potomku řeckých přistěhovalců. Demetrius byl nápisem, který se vyskytoval na mnoha místech v celé čtvrti, fascinován natolik, že hned druhý den začal s činností, která ho proslavila. Ke svojí přezdívce Taki připojil číslo ulice 183, a tím vznikl, dnes již legendární, tag TAKI 183. Demetrius pracoval jako poslíček, pohyboval se tedy napříč čtvrtěmi, kde šířil své jméno. (Overstreet, 2006)

Jméno TAKI 183 se dostávalo čím dál více do podvědomí tisíců New Yorčanů a zanedlouho se dostal Demetrius do prestižních The New York Times, kde popsal příčiny a důvody své aktivity. Tato mediální podpora přispěla k tomu, že se prakticky přes noc objevila spousta jeho následovníků. (Vondráková, 2006)

Ačkoliv byl TAKI 183 významným průkopníkem tohoto nového fenoménu, zvláště pak v okolí jeho rodného Manhattanu, nebyl první. Spíše by se dalo říci „mediálně nejznámější“. Ve stejné době byla v ulicích New Yorku k vidění jména jako: FRANK 207, 136 JOE nebo v Brooklynu nejpopulárnější FRIENDLY FREDDIE. (Stowers, 1997)

Důležitým faktorem masivního nástupu a šíření graffiti v New Yorku je atypické prostředí tohoto města a situace, ve které se začátkem 70. let nacházel. Urbánní prostředí městských čtvrtí New York city se potýkalo s celou řadou sociálních problémů, jako byla chudoba, bezdomovectví, rasismus, násilí a celková zanedbanost prostředí. K tomu je potřeba připočítat také následky stále probíhající války ve Vietnamu, která měla za následek rapidní nárůst lidí bez domova i drogově závislých. Všechny tyto skutečnosti vytvářely z městských čtvrtí nepropustná ghetta, ze kterých byla cesta ven více než trnitá. Toto prostředí však bylo naprosto ideální pro vznik graffiti, jelikož mladíci z ghatt se snažili co nejvíce prosadit svou identitu a vyjádřit svůj názor, týkající se sociálních problémů či politiky. Do jisté míry šlo i o jakousi strategii odporu. (Gunes, Yilmaz, 2006)

V počátcích graffiti se za jako nejdůležitější považovala co nejvíce tagů v ulicích, dbalo se tedy hlavně na kvantitu. Snahou bylo dostat své jméno na co nejvíce míst, pokud

možno co nejviditelnějších. S nárůstem počtu aktivních writerů však došlo k logickému progresu jak ve stylu, tak v technice. Klasické fixy nahrazují všemožné značkovače a aerosolové spreje. První tagy se také začínají objevovat v metru, které projíždělo více čtvrtěmi a bylo tak snažší dostat své jméno co nejvíce do podvědomí obyvatel New Yorku. (Téra, 2007)

K jednomu z milníků v graffiti vývoji dochází v okamžiku, kdy se na scéně objevuje writer vystupující pod jménem SUPER KOOL 223, pocházející z Bronxu. SUPER KOOL 223 jako první přišel s nápadem výměny originální trysky spreje, která dělá pořád stejnou, poměrně tenkou stopu, za trysku, která vytváří stopu silnější, tudíž výraznější a viditelnější. Zároveň to přispělo k tomu, že writer dokázal rychleji a jednodušeji pokrýt barvou větší plochu. Tento objev posunul graffiti k okamžiku, kdy se v ulicích začaly objevovat první piecy, tedy stylově i technicky náročnější díla, zpravidla vytvořené z více barev. Historicky první piec je rovněž připisován k jménu SUPER KOOL 223, ale i ke konkurenčnímu writerovi, vystupujícím pod pseudonymem WAP, který pocházel z Brooklynu. (Deal, Spar one, 1998)

V této době patří mezi nejrozšířenější writery, jejichž tagy je možné vidět po celém městě, jména jako HONDO1, JAPAN1, MOSES 147, SNAKE 131, FLINT 707, LEE 153rd, STAR 3, PHASE 2, PRO SOUL, TRACY 168, LIL HAWK, BARBARA 62, EVA 62, CAY 161, JUNIOR 161 a STAY HIGH 149. Toto konkurenční prostředí přispělo k vývoji odlišných stylů, kterými se jednotliví writeři lišili. (Deal, Spar one, 1998)

Významným počinem, za kterým stojí writer FLAME 707, je okamžik, kdy pokryl svým piecem celou přední stranu new yorského metra, vytvořil tak první wholecar – celý vagon pokrytý graffiti. Na jeho výkon navázali CAIN, MAD 103 a FLAME ONE, když vytvořili první wholetrain – motivy americké vlajky přemalovali všech 11 vozů soupravy metra. Druhá polovina 70. let je celkově ve znamení graffiti boomu a s ním spojené popularity. Graffiti se stále více objevuje na soupravách metra, zároveň pokrytí tagů a pieců se zvyšuje napříč celým New Yorkem. K rozšíření a k nárůstu popularity přispěl rovněž bezesporu komerční a také mediální úspěch hip hopu, který graffiti považuje za svoji neodmyslitelnou část a ztotožňuje se s ním. Tím napomáhá k šíření do celého světa. Graffiti v tom okamžiku už přestává být jen záležitostí afroamerické a hispánské menšiny, nýbrž se začíná šířit i mezi bělošskou mládeží a zároveň se i šíří všemi společenskými vrstvami. (Téra, 2007)

Raná 80. léta přinesla změnu vnímání graffiti ve společnosti. Graffiti začalo být vnímáno jako umělecký směr. Část aktivních writerů tohoto momentu využilo a vedle

malování v ulicích se začali realizovat i na plátnech a v galeriích. Mezi průkopníky tvorby na plátno a vystavování v galeriích patří bezesporu dvojice umělců, pocházejících jak jinak než z New Yorku, Fab Five Freddy a Lee Quinones. Zvlášť postava Fab Five Freddyho je z pohledu graffiti historie velmi zajímavá, jelikož tento všestranně talentovaný umělec je celkově považován za jednoho z prvních představitelů a výrazných představitelů komplexní hip hopové kultury. Fab Five Freddy totiž nebyl jen graffiti writerem, nýbrž i jedním z prvních interpretů rapové muziky. Mimochodem byl to právě on, kdo se stal prvním hostem a později i moderátorem celosvětově proslulé hudební show Yo! MTV Raps, která významně přispěla k celosvětovému šíření celé hip hopové kultury. (*Fab 5 Freddy, 2014*) V roce 1979 Lee Quinones a Fab Five Freddy poprvé vystavili svá plátna, pod záštitou italského galeristy Cladia Bruniho, v prestižní římské galerii Madusa. O rok později, v roce 1980, se uskutečnila akce, s názvem Time Square Show. Jednalo se de facto o první výstavu, zaměřenou z drtivé části jen na pouliční umění. Tato výstava byla organizována new yorskými galeriemi Colab a Fashion Moda. Nelze opomenout ani výstavu přibližující nové umělecké směry – New York/New Wave. (*Stowers, 1997*) Další New Yorská galerie, Fun Gallery z East Village, uspořádala první veřejnou exhibici, při které sedm writerů za přítomnosti kritiky a tisku zpracovalo plátno natažené přes šestimetrovou stěnu. (Téra, 2007)

Tento proces, který můžeme označit jako „pronikání graffiti do podvědomí odborné umělecké veřejnosti“, urychlila aktivita dvou významných, a tudíž i co se týče tvorby výrazných umělců, Keitha Haringa a Jeana Michaela Basquita.

Keith Haring byl „studovaný“ umělec, kterému však graffiti doslova učarovalo a stal se jeho tvůrcem a podporovatelem. Měl rovněž významnou úlohu v šíření graffiti kultury do celého světa. Jeho graffiti bylo možné v průběhu 80. let shlédnout v Melbourne, Sydney, Rio de Janeiro, Minneapolis, Manhattanu, ale také v Paříži, konkrétně v Muzeu moderního umění. Jeho práce mohli lidé obdivovat i v Bordeaux. Při své další evropské cestě bylo možné jeho dílo obdivovat v ulicích Amsterdamu či na výstavách v Helsinkách a Antverpách. Podílel se i na výzdobě berlínské zdi, nedaleko proslulého přechodu Checkpoint Charlie. V roce 1989 pak v italském městě Pisa vytvořil své poslední veřejné dílo, nazvané „Tuttomondo“. V průběhu své tvůrčí kariéry se Haring stýkal a navzájem ovlivňoval s mnohými osobnostmi různých uměleckých odvětví. Namátkou můžeme zmínit jména jako Grace Jones, Michael Jackson, Madonna, Yoko Ono, Bob Dylan, Iggy Pop, David Bowie a hlavně Andy Warhol. Jeho nezřízený život, plný alkoholu, drog a sexu, si bohužel brzy vybral svou daň. Keith Haring umírá v roce 1990 na AIDS, bylo mu tehdy pouhých 31 let. (Brett, 2013)

Zatímco Haring umění vystudoval a do New Yorku se přistěhoval až v dospělosti, Jean Michel Basquiat byl odmalička v centru dění. Narodil se totiž v new yorské čtvrti Brooklyn, která patřila k, z pohledu graffiti významným. V roce 1977 se Basquiat, společně se svým přítelem Al Diazem, začíná podílet na tvorbě new yorské graffiti scény. V ulicích se začíná objevovat jeho tag SAMO, což byla zkratka hesla „same old shit“ – z angličtiny volně přeloženo jako „stále ty stejné sračky“. Tímto tagem byly podepsány jeho díla jak v ulicích, tak i na vagonech metra a vlaků. V průběhu času se u jeho tagu začala objevovat typická korunka, což byl symbol, označující tvůrce graffiti jako „king“, král, nejlepší graffiti autor na svém území. Z Basquiata se tak stala ikona tohoto undergroundového fenoménu. V roce 1978 si jeho aktivity všimly noviny Village Voice, avšak samotný Basquiat z toho nadšený nebyl. Krátce po vydání článku se na vagonech metra a v ulicích New Yorku začínají objevovat nápisy „SAMO IS DEAD“, což je předzvěst konce spolupráce s Al Diazem, ale také Basquiatovy nejnplodnější éry graffiti v ulicích. Zlomový okamžik přichází v tu chvíli, kdy se Jean-Michel setkává na jednom z hudebních večírků s filmovým tvůrcem, Diego Cortezem. Záhy poté se objevuje v televizním pořadu TV Party. K jeho sílící popularitě přispěl i fakt, že se často objevoval v klubech jako dýdžejský záskok za legendárního Grandmastera Flashe. Zúčastnil se i většiny prvních výše uvedených výstav graffiti. Mezinárodní entrée mu pak zajistil odborný článek v časopise Artforum, od známého uměleckého kritika Reneho Richarda, který se příznačně jmenoval „The Radiant Child“ – Zářící dítě. Úspěch se dostavil záhy. V roce 1982 bylo jeho dílu věnováno celkem devět výstav po celém světě, v New Yorku, Curychu, Rotterdamu, Los Angeles a Římě. Basquiatovy kresby, obrazy a umělecké objekty představují výjevy ze života New Yorku – popisují multietnické ovzduší, hip-hopovou kulturu, ruch na ulicích města i rychle se hýbající chaotickou realitu života. Mezi jeho přátele v té době patřili Keit Haring, Julian Schnabel, Barbara Kruger nebo také Madonna, se kterou dokonce na krátký čas utvořil partnerskou dvojici. Významným přátelstvím však bylo přátelství s hlavním představitelem pop artu, Andy Warholem. Z tohoto těsného přátelství vzniklo několik společných děl. Basquiat byl také jediným Afroameričanem, se kterým se Warhol přátelil a kterého kdy vůbec vpustil do své blízkosti. Jejich přátelství trvalo až do roku 1987, kdy Warhol zemřel. Warholova smrt Basquiata tehdy velmi hluboce zasáhla a poté propadl do hlubokých depresí, které utápěl kombinací alkoholu, kokainu a heroinu. Jean-Michel Basquiat zemřel v roce 1988 na předávkování heroinem. Bylo mu pouhých 27 let. V roce 1996 byl o tomto umělci natočen režisérem Julianem Schnabelem životopisný film s názvem Basquiat, v hlavních rolích s J. Wrightem a D. Bowiem. (Šimůnková, 2009)

Zajímavostí pak je, že zatímco nejdražší dílo Keitha Haringa se v aukčních síních prodalo za 2,5 milionu dolarů, nejdražší dílo Jeana Michela Basquiata bylo vydraženo za 26,4 milionu dolarů. (Brett, 2013)

6.1.2 Šíření graffiti do Evropy

Již v průběhu 70. let se do Evropy dostávaly zprávy od cestovatelů, kteří navštívili New York, o pomalovaných ulicích, vlacích a metrech. Významným okamžikem však byla již výše zmiňovaná výstava Claudia Bruniho, galeristy a obchodníka s uměním, který ve své římské galerii Medusa uspořádal historicky první výstavu graffiti v Evropě, za účasti dvou legend, reprezentující new yorskou „starou školu“ – Leeho a Fab Five Freddyho. V roce 1983 se konala v nizozemském Rotterdamu podstatně větší a komplexnější výstava, věnující se graffiti. Za jejím uspořádáním stál také významný obchodník s uměním – Yaki Kornblit. Na svou výstavu pozval tehdejší absolutní špičku new yorské graffiti scény. Chybět tedy nemohla jména jako Dondi, Crash, Ramellzee, Futura 2000, Zephyr, Quick, Pink, Blade, Seen, Bill Blast. Po úspěchu v Rotterdamu tato výstava putovala po celém Nizozemí. (Klein, 2005)

80. léta přinesla do graffiti změnu, tou bylo rozdělení zaměření do té doby writerů aktivních pouze v ulicích, tedy ilegálně. První skupina se připojila k oficiální umělecké scéně, která se postavila ke graffiti příznivě jako k novému uměleckému směru. Dodnes se po celém světě konají výstavy graffiti od umělců, kteří „umělecky“ vyrostli právě v urbánním prostředí svých čtvrtí. Druhá skupina se věnuje rozvoji původního graffiti v ilegálně v rámci života v pouličním prostředí, kde se graffiti objevuje jako jeden z prvků hip hopové subkultury. V průběhu 80. let zaznamenává obrovský mediální ohlas hip hopová hudba, ze které se stává hlavně v tehdejších západním světě módní záležitost a komerčně jeden z nejúspěšnějších žánrů. Dopomohly k tomu i koncerty hip hopových umělců v Evropě (z této doby je známý koncert Fab Five Freddyho v Paříži). Jelikož je graffiti bráno jako jeden z elementů hip hopové subkultury, je logické, že šíření hip hopu napomohlo i expanzi graffiti. Graffiti se objevovalo v hudebních klipech a rovněž interpreti hip hopových skladeb byli často bývalí writeři. Opravdový boom však v Evropě přišel s uvedením do kin dnes již legendárních filmových snímků – Wild Style, Style Wars (oba 1982) nebo Beat Street (1984) – ve Wild Stylu se objevili Lee, Fab Five

Freddy nebo Pink, v Style Wars pak hráli legendy oldschool graffiti scény jako Seen, Skeme, Dondi, Shy 147, Iz the Wiz, Noc a Kase 2. (Klein, 2005)

Moderní graffiti existuje zhruba 35 let; tyto léta lze popsat jako roky neustálého vývoje stylu, růstu umělecké hodnoty a geografického rozšiřování. Je zajímavé, že v průběhu několika desítek roků se začalo objevovat na celém světě, tedy i v oblastech, kde jsou rozdílné ekonomické, sociální nebo kulturní podmínky jako byly v počátcích graffiti v New Yorku v 70. letech. Graffiti se šíří díky globalizačním trendům, v rámci kterých se kultura stává univerzální a vzniká jakási jednotná celosvětová kultura, obsahující prvky některých regionálních kultur ve formě subkultur. (Klein, 2005)

6.2 Graffiti v ČR

Konec 80. let byl pro graffiti historii na našem území zlomovým okamžikem. Právě tehdy začaly vznikat první graffiti v ČR (tehdy ještě ČSSR). Prvním průkopníkem graffiti u nás byl writer jménem MANIAC, který se začal aktivně vyjadřovat na zdech průmyslové Ostravy. Maniacovy první pokusy však vznikaly čistě intuitivně, neboť jeho hlavním záměrem bylo oživení a barevné probuzení šedého, průmyslově znečištěného města. Sám Maniac na své začátky vzpomíná takto: „*Úplně na začátku, někdy v roce 1987, jsem psal třeba Nechceme holé zdi! a podobné věty, jejichž smysl se dal, jako ostatně cokoliv, chápat politicky. Můj hlavní záměr byl ale výtvarný, chtěl jsem nějak zpracovat tu plochu, ten prostor města, který mi připadal hrozně depresivní a nedokončený.*“ (Overstreet, 2006) Začátkem roku 1990 zakládá Maniac svoji první graffiti crew Zero Dimension gang, zkráceně ZDG. Programem této crew nemůže být, vzhledem k prostředí z kterého její členové pochází a ve kterém žijí, jiný než barevné oživení urbánního prostoru města Ostravy. (Overstreet, 2006)

Závratná volnost, očekávání a pocit euforie ze znovunabyté svobody, to vše byly znamení počátku 90. let. V této době k nám začaly pronikat první informace, týkající se graffiti. Významný podíl měla stanice MTV a její pořad YO! MTV Raps, který popisoval graffiti jako součást hip hopové kultury. Při zrodu pražského graffiti stál mezi prvními writer RAKE, který společně s BOOBEM a SCUMEM zakládají crew CSB. Zatímco v USA se graffiti a hip hopu věnovali většinou mladí přistěhovalci, kteří byli frustrovaní z nedosažitelného luxusu za hranicemi jejich ghett, v našem prostředí byly jejich

produkty přijímány a interpretovány ve zcela jiných kulturně-sociálních souvislostech. Rake tyto počátky popisuje následovně: „*Rap a graffiti se pro nás staly symbolem nové generace, společenský změny, znamenalo to konec starých, šedivých časů. Někde jsme něco namalovali a za pár dní jsme s úžasem zjistili, že se někdo přidal. Někdo, koho jsme neznali, byl najednou taky na zdi! Měli jsme z toho obrovskou radost.*“ (Overstreet, 2006)

Na začátku 90. let do Prahy zavítali také writeři z jiných evropských států, kde již byla silná členská základna. V Praze tak najednou byly k vidění graffiti od BENA, LOOKa a CAF crew z Berlína, SEARa a AZOKa z Düsseldorfu, POPAle z Paříže či SHAMEho a CESe z Amsterdamu. Pro tehdejší nezkušené pražské writery se tito umělci rázem stali modlami. (Overstreet, 2006)

V roce 1992 se na scéně objevují dvě jména, která se výrazně podepsala na podobě pražských ulic první poloviny 90. let. Prvním z nich byl POIS, který svým originálním stylem ovlivnil mnoho pozdějších pražských writerů a jako jediný v Praze se mohl pyšnit členstvím v san franciské graffiti crew CW. Druhým byl SCARF, který je dnes respektovaným filmovým režisérem. Tato dvojice dala vzniknout legendární graffiti crew s názvem TCP. TCP se podařilo, s přispěním skupiny německých writerů, jako první vytvořit graffiti na vagon pražského metra. V tomto čase se v Praze objevuje stále více writerů z nedalekého Berlína a zároveň se i Berlín stává vyhledávaným cílem inspirace pražských writerů. To se podepisuje také na viditelně ovlivněném stylu graffiti v Praze. Okruh writerů, pohybujících se okolo crew TCP má na svědomí také historicky první graffiti magazín na našem území – magazín Druhá barva. (Overstreet, 2006)

Jedním ze přelomových roků, který odstartoval masivní graffiti boom, byl rok 1994. V tento rok se k nám dostaly první 400 ml spreje, zanechávající přesnější a tenčí stopu, což přispělo k technickému zdokonalení graffiti. Z pohledu rozvoje graffiti v ČR však v roce 1994 došlo k jedné zásadnější věci, a tím byla pravidelná graffiti rubrika v té době populárním časopise pro mladé – Poplife. Poplife se profiloval jako časopis pro teenagery a zabýval se především mainstreamovou kulturou, to bylo pro spoustu, v té době již aktivních writerů, značně proti srsti. Důkazem budiž slova ostravské Maniaca: „*Byly tam fotky hlavně od pražských writerů, kteří byli určitě velmi rádi... jinak by je asi neposkytli. Já jsem se vůbec divil, že v takovém časopise, mezi články o nějakých pop hvězdách, tyhle články vycházejí a lidé ze scény s toho účastní. Připadalo mi to jako exhibice a o tohle jsem já nikdy neměl zájem. Nicméně jedna ostravská fotka se tam přece jen dostala a byl u ní takový ostrý, vyloženě nepřátelský komentář pražských writerů, jakože Ostraváci neumějí malovat. Myslím, že to byla jedna z příčin, proč se ta původní kompaktnost české scény začala rozpadat.*“ (Overstreet, 2006)

Velká část tehdejších writerů ale namítá, že Poplife byl přirozeným mediálním prostředkem té doby, jelikož kromě nepravidelně vycházející Druhé barvy, nebylo jak své piecy publikovat širšímu spektru zájemců. Dokládají to i slova oldschoolové graffiti legendy a pozdějšího frontmana legendárních hip hopových PSH, V518: „*Všichni writeři, kteří si ten časák koupili, udělali jednu věc – vystříhli příslušnou stránku a zbytek zahodili, protože je to nezajímalo. Poplife lezl všem krkem, ale byla to jedna náhodná šance, jak v té době graffiti šířit. Je nutný si uvědomit, že ještě neexistovaly graffiti časopisy, teda kromě Druhé barvy, což ale byla spíš lokální záležitost TCP crew. Poplife byl něco, co si každé mohl koupit v trafice a nechat se tím zasáhnout. Poplife nám posloužil jako důležitý informační kanál.*“ (Overstreet, 2006)

Poplife měl samozřejmě velký podíl na tom, že se graffiti stalo na určitý čas módním fenoménem. Zjednodušeně řečeno se na graffiti vlně svezli i lidé, kteří graffiti brali jen jako trendovou záležitost. Tyto skutečnosti se podepsaly na celkovém vzhledu urbánního prostoru zvláště Prahy. Co však lze v kontextu graffiti problematiky vnímat jako věc pozitivní, je skutečnost, že právě graffiti publikované v Poplifu, dalo vzniknout graffiti scénám i v jiných městech v ČR. Brněnský NAYM vidí přínos Poplifu pro brněnské graffiti jednoznačně: „*Myslím, že díky tomu se ty první lidi v Brně začali o graffiti zajímat. Jako co to je, k čemu to je a jak to funguje. Ze začátku těch informací bylo málo, lidi se snažili malovat to, co viděli v tom časáku. Napodobovali to. To byl rok třeba 94 nebo 95.*“ (Overstreet, 2006)

Druhá polovina 90. let je ve znamení generační obměny. Období neznalosti, objevování a jakéhosi graffiti pionýrství končí a začíná období agresivnější. Nová generace již má o graffiti více informací a přesně ví, kam se chce stylově vyprofilovat. Zatímco první generace writerů fungovala víceméně ve společné harmonii, nová mladá krev přichází s vymezujícím se, ortodoxním přístupem a stylem. Klasickým příkladem této změny byly crew DSK a NNK, které výrazně ovlivnily tehdejší i budoucí graffiti scénu. (Overstreet, 2006)

Graffiti crew DSK byla prototypem mladé ambiciózní party, která se začala ve velké míře věnovat, u nás dosud málo rozvinutému, train a street bombingu – tedy masivní produkce graffiti na vlacích a v ulicích. DSK se lišila i jinak, vztahy v ní fungovaly hlavně na společném základu, což bylo čistě graffiti, o čemž svědčí i slova člena DSK, ROMEA: „*My jsme nebyli moc společenský... spíš takový introverti. Většina z nás nekouřila a do hospody jsme taky moc nechodili. My jsme graffiti brali hodně zodpovědně.... Na zevlování, hulení a pouštění hrůzy na mladý, na tenhle jakoby graffiti lifestyle, jsme kašlali, vlastně jsme na to neměli čas. My jsme po odpoledních hráli basket, nebo dřeli figurální kresbu na kurzech VŠUP, kam jsme chtěli jít*

studovat.“(Overstreet, 2006) V podobném duchu mluví i jeho kolega z DSK, writer BIOR, jemuž zaujetí a zběsilé produkční tempo vyneslo neoficiální titul „krále“ pražského graffiti. *„Mně na graffiti nikdy nezajímalo to, že patříš do nějaké party. Já jsem ho prostě potřeboval dělat. Strašně moc.... Mně se vždycky zdálo, že český graffiti připomíná dětskou říkanku, kdežto já toužil po Baudelairovi.*“(Overstreet, 2006)

Dle mého názoru historicky nejvýznamnější a nejvlivnější crew, byla formace NNK, tvořící ve složení POIS, V518, SCARF, RAKE, PUZE, BLOET, ASH, RIA, ELVIS, BABES a NERZ.(Overstreet, 2006) V letech 1995 a 1996 dochází k výraznému navýšení počtu writerů. Zvyšování kvantity ovšem ne vždy znamená zvyšování kvality. I to byl jeden z důvodů, proč se někteří zkušenější writeři rozhodli regulovat příliv nováčků, kteří nedokázali respektovat zavedená pravidla a dostatečně sebekriticky hodnotit svoji práci. V Praze, ale postupně i v dalších městech, se objevil trend fyzického napadání a okrádání těch, kteří podle respektovanějších writerů škodili scéně.(Téra, 2007) Právě tyto návyky a chování začali praktikovat jako první členové NNK. Jednou z taktik NNK bylo i umělé šíření fám a polopravd o „drsných“ násilných praktikách, kterými tito writeři údajně trestali mladší nezkušené nováčky. Tato image měla za následek to, že graffiti vytvořené NNK mělo v pražských ulicích výsadní postavení a bylo nejvíce vidět, jelikož každý se bál jejich věci přemalovat. Tato crew odstartovala trend, kdy uvnitř pražské graffiti scény začíná platit právo silnějšího, ne však podle technických a stylových dovedností na zdi, nýbrž fyzické. V té době je naprosto běžným jevem to, že fyzicky silnější writeři okrádali slabší již po východu z prodejen s barvami. (Overstreet, 2006)

NNK, vědoma si svého výsadního postavení na výsluní nejen pražské, ale i celorepublikové graffiti scény, se ve druhé polovině 90. let pokusila o do té doby nevidaný experiment. V tvorbě předních členů jsou stále vidět vlivy graffiti stylů z Dortmundu, Berlína, ale i Kodaně nebo Stockholmu a dalších severských měst, jako jsou čisté barevné plochy, jasně ohraničené přechody, nebo často používané pruhované pozadí. To všechno podtrhávalo stylovou kompaktnost tvorby NNK. V tomto okamžiku vzniká ambiciózní myšlenka vytvoření jednotného pražského stylu, který bude pro pražské ulice typický. Vzniklo tak něco, co lze nazývat „pražským stylem“, způsobem malování, který Prahu vymezoval vůči zbytku graffiti světa.V518 k tomu poznamenává: *„ Ted' zpetně vidím, že se skutečně za ty roky podařilo, na základě týchle tendence vzniklý v NNK, vytvořit něco jako charakteristickej pražskej styl, rukopis celku.*“(Overstreet, 2006)

Situace v druhém nejlidnatějším městě v ČR, v Brně, v roce 1996 stále na úrovni časů začátečnických. Přelom přichází právě s výrazným stylem, který do světa šíří

pražská NNK. Za průkopníky graffiti v Brně se považují crews CA, DC, NS, které zasáhla mediální vlna graffiti v časopise Poplife. Pravý graffiti boom, který byl již opravdu viditelný a dotvářel estetický vzhled urbánního prostředí města Brna, přišel mezi léty 1997 – 1999, kdy brněnským ulicím a vlakům vévodí crews ODA a COA. Stylově i celkovým chováním a atmosférou je nepřehlédnutelné ovlivnění Prahou, hlavně NNK. Brněnský writer VUET k tomu dodává: „*Vždycky jsme se učili od Prahy, když se to tak vezme. Hodně jsme tam jezdili, považuju to za náš základ a jsem na to hrdej...., Praha je kruté město a společně s Berlínem nás dodnes inspiruje.*“ Významná postava brněnské scény, writer HIMEL, souhlasí: „*Naším vzorem se stala NNK, nejtvrďší crew, co v Praze vládla... Převzali jsme jejich manýry a prostě... snažili jsme se být jako oni.*“ (Overstreet, 2006)

Zatímco pro brněnskou graffiti scénu byla ta pražská obdivovaným vzorem, vztah mezi Prahou a Ostravou byl z hlediska stylového pohledu na graffiti tvorbu poněkud vyhocený. Hlavním rozdílem mezi pražským a ostravským graffiti bylo to, že pražští writeři se po roce 1997 vrátili, po letech pilování svého stylu, k jednoduchosti, syrovosti a důrazu na tvar písma. Právě tvar písma byl pro pražské writery stěžejní. V Ostravě však byla situace přesně opačná. Ostravské graffiti bylo založené hlavně na estetické, efektivní stránce, plné 3D plastik a barev. Pro tehdejší pražskou scénu postrádalo ostravské graffiti podstatu základu ulice. Mezi nejvýraznější zástupce ostravské scény tehdejší doby patřili FISH, BOGY, LACMO a dodnes aktivní PIANO33, stylově ovlivněný graffiti mnichovských writerů DAIMA a LOOMITA, který tehdejší stylovou nenávisť objasňuje následovně: „*Já nevím, jak to mám popsat... My jsme vyrůstali v industriálním světě plném horníků, my jsme jiná skupina lidí... Tohle čemu se v Praze říká efekty, byla naše reakce na ten kouř z komínů, před kterým musíš zavírat okna, na ten hnus všude okolo. My jsme potřebovali barevné věci!*“ (Overstreet, 2006)

Stagnace a stále menší aktivita některých členů vedla k rozpadu NNK, na jejichž troskách vzniká personálně, stylově i technicky silná graffiti crew – ABX. V této době se Praha stává pevnou součástí evropské graffiti scény. Svůj lví podíl na tom má crew DSK a právě nově vzniklá ABX. Graffiti vyprodukované oběma crew se dostává pozornosti zvláště v německých magazínech, věnujících se graffiti. Graffiti od DSK se však objevovalo v různých částech Evropy, mohl za to fakt, že členové DSK, obzvláště pak SPLASH, vyjížděli často malovat vlaky do zahraničí. „*Podniknout cestu je důležitý, navážou se kontakty... Jel jsem z Vídně do Curychu, potom do Říma, Milána, Barcelony, Paříže, Londýna, Haagu, Hamburku, Stockholmu, Kodaně a Berlína. To byl můj interrail.*“ Popisuje svoje cestování SPLASH. (Overstreet, 2006)

Již od počátků vzniku, graffiti doprovází fascinace podzemní dopravní soustavou - metrem. Nejinak tomu bylo a je také v Praze, kde od roku 1992 dochází k postupnému seznamování se a zkoumání systému, jak systém metra funguje a jak je střežené. To vše s jediným cílem – vytvořit graffiti na metro a dostat tak své jméno ještě k většímu množství lidí. Dlouhou dobu bylo pro writery pražské metro, co se týče dostupnosti, srovnatelné s legálními zónami. Graffiti bylo tehdy pro dopravní podnik velkou neznámou, systém ochrany tak byl na velmi nízkém stupni ochrany. K tehdejší situaci se vyjadřuje Richard Mokráš, výrazná postava české hip hopové subkultury, známý jako Abdul52: „ *V roce 1995 bylo metro stejný jako legál, nikdo tam nebyl, žádnéj vrátnej, žádná ochranka, nic. Z 60 souprav na béčku jich jezdilo 59 pomalovanejch. Na zličín jsme jeli taxíkem, vystoupili jsme a vlezli dovnitř normálně dveřma, všechno v klidu. Když někdo uprostřed malování dostal hlad, tak se vodjel najíst a pak se vrátil, aby to dodělal.*“ (Overstreet, 2006) Situace dospěla až tak daleko, že se z malování metra staly regulérní party, jak popisuje writer KEY: „ *To se prostě přišlo do haly, patnáct lidí i víc... ORION (jeden z propagátorů hip hopové hudby v ČR, DJ, bývalý writer, aktivní rapper, zakládající člen legendární hip hopové skupiny PSH – pozn. autora) a ta jeho parta si přinesli kazeťák, byli tam dva brejkaři (tanečníci breakdancu – taneční styl spjatý s hip hopen – pozn. autora), který se u toho vlaku točili na hlavě, a malovalo se třeba tři hodiny, jak kdo chtěl.*“ (Overstreet, 2006)

Tato situace logicky nemohla trvat věčně. Postupem času se systém metra stále více a lépe zabezpečoval a přístup k vagónům metra se ztěžoval. Z příjemných, mnohahodinových seancí, při kterých se metro do té doby malovalo, se rázem staly nebezpečné výpravy, kdy kromě barev bylo zapotřebí s sebou mít i kleště, páčidlo apod. (Téra, 2007) KEY: „*Pak to začalo bejt složitější. Už nešlo dostat se do toho prostoru nějak vlastníma silama. Bylo potřeba mít speciální lidi jenom na to, aby votvírali tu cestu. Dostat se k metru už obsahovalo třeba vypáčení dveří, řezání nějakou hroznou flexou a rozbourání zdi krumpáčem...*“ (Overstreet, 2006)

Netrvalo dlouho a tento vysněný „speciální tým“ začal v Praze opravdu fungovat. Byli tři (OAK, ADIS, WISH) a tvořili skupinu TNT (The Nobel Terrorist – na počest vynálezce dynamitu Alfreda Nobela). Mezi writery jim nikdo neřekl jinak než „ninjaové“. Jednalo se o lidi, kteří se graffiti vůbec nevěnovali. Byli to lidé, fascinovaní podzemním systémem Prahy. V období, kdy byl obranný systém metra v relativní nečinnosti, TNT věnují tento čas důkladnému průzkumu terénu a technické přípravě. TNT fungovali organizovaně a dalo by se říct, že v rámci své činnosti byli i dokonale vycvičení a synchronizovaní. K jejich běžné výzbroji patřily vrtačky, páčidla, kleště, řetězy, železné tyče, nunchaky nebo také plynové pistole. Některá problematická místa, jako například

úzký průchod mezi dvěma obřími větráky běžícími na plný výkon se nedali obejít. Místo úmorné dřiny, která by jisto jistě byla spojená s páčením dveří, však TNT mají o mnoho elegantnější řešení. WISH: „*Vymontovali jsme originální zámek, nasadili vlastní fabku a od té chvíle se na metro chodilo jen s klíčem v kapse. Trvalo jim třeba dva měsíce, než na to přišli, pak jsme museli najít jiný dveře...*“ (Overstreet, 2006)

O „ninje“ je zájem a na metro se chodí i čtyřikrát do týdne. I přesto, že v té době služeb TNT využívaly ty nejlepší crews, ninjové chodili, pokud to bylo časově možné se všemi, zachovávali přísnou neutralitu a do vztahů na scéně se nevměšovali. (Overstreet, 2006)

Vlivem pokroku a nárůstu bezpečnostních hrozeb a změn, je v dnešní době systém metra zabezpečen na velmi vysoké úrovni, a tak není divu, že se graffiti na vagonech metra už prakticky neobjevuje. Depa i stanice jsou doslova protkané kamerami a pohybovými čidly, které upozorní na veškeré cizí vniknutí či nedovolený pohyb. Hlavní výhodou pražského Dopravního podniku je také fakt, že na rozdíl od jiných evropských měst, není pražský systém metra tak rozsáhlý a organizačně složitý, tím pádem ho lze bez problémů bezpečnostně zajistit celý. (Téra, 2007)

Poslední věcí, která chyběla pražské, potažmo i celé české scéně k tomu, aby se dostala na úroveň ostatních graffiti velmocí, byl vlastní, kvalitní graffiti magazín. Samozřejmě nějaké pokusy byly, viz. průkopnická Druhá barva, nebo Paint Nuts, vydávající V518 se SPLASHem. Nic z toho však nedosahovalo potřebné kvalitativní úrovně celoevropského, potažmo i celosvětového měřítko. Všemi vytoužený okamžik přichází v roce 1998, kdy vychází první, kvalitativně srovnatelný se zahraniční konkurencí, graffiti časopis Terorist. Iniciativa ke vzniku konkurenčně a kvalitativně obstojného magazínu vzešla od členů NNK, kteří se snažili vytvořit co nejsilnější a mezinárodně uznávanou komplexní scénu. Za Terorist magazínem stál hlavně V518 z NNK, ABX a pak také DALES z DSK. Zatímco V518 se věnoval grafické úpravě a výběru obrazového materiálu, DALESovou úlohou byly technické záležitosti, jako inzerce a tisk. Jelikož byl Terorist už od samého začátku vytvářen s cílem uspět v množství mezinárodních titulů, byl vydáván dvojjazyčně, tedy v češtině i angličtině. O úspěchu jeho tvůrců svědčí fakt, že byl postupně distribuován po celé Evropě a dále do Austrálie a Nového Zélandu, Japonska a států Severní Ameriky. Nejvyšší náklad dosahoval 5000 kusů, z nichž se v Čechách prodalo okolo 15-20% a zbytek byl exportován do zahraničí. V samotné České republice je Terorist dodnes vnímán jako prvek, který významně ovlivňoval a formoval celou scénu. (Téra, 2007)

Poslední číslo magazínu Terorist vyšlo v roce 2002, bylo to jubilejní páté číslo. Od té doby zde chyběl tištěný zástupce pražské scény. Změna přichází v roce 2007, kdy tým lidí okolo pražského writera PASTy vydává magazín Clique. Ten se též dočkal pěti čísel, to poslední však vyšlo již na jaře 2010. Od té doby pražská a potažmo i celá česká scéna čeká na svého tištěného zástupce na poli graffiti magazinů. Bohužel to vypadá, že v době elektronických médií těm klasickým, papírovým již odzvonilo.

Jedním z okamžiků, který z velké části ovlivnil stylově na několik let pražské writery, tím pádem i zbytek ČR (snad s výjimkou Ostravy), bylo provozování jakýchsi graffiti workshopů pro mladé, začínající writery, kde se učili jak co nejlépe zvládat techniku graffiti a zároveň se pracovalo i na stylové stránce. Pedagogického vedení se ujal duchovní otec celé myšlenky, V518. Workshopy se odehrávali v legendárním pražském squatu Ladronka, kde v té době V518 bydlel. (Overstreet, 2006)

6.3 Současnost a budoucnost graffiti

Přelom 20. a 21. století byl ve znamení rozmachu graffiti po celém světě. Rozšířilo se ze sociálně slabých ghatt New Yorku a stal se z něj multinárodní a multietnický fenomén. Graffiti už dávno není jen záležitost tradiční krajiny, jakými jsou USA, Austrálie, nebo země západní Evropy. Rozsáhlé, stylově i technicky rovnocenné graffiti scény najdeme i ve východní a střední Evropě, Rusku, napříč Asií, silnou graffiti scénu rovněž najdeme i v mnoha státech Jižní Ameriky. Významnou roli v šíření a ve fungování graffiti má bezesporu internet. Na internetu najdeme nespočet graffiti galerií a writerům dává internet možnost stejného anonymního prostředí, jako v ulicích měst. V současné době je ve většině států Evropy i v USA zasažena subkultura graffiti vlnou represí ze strany mocenských orgánů. V drtivé většině případů považují graffiti za primitivní vandalizmus a nesnaží se mu hlouběji porozumět a tím přispět k možnému efektivnímu řešení. Často se také jedná o populistický boj o voličské hlasy. V mnoha státech světa došlo k zpřísnění zákonů a writerům tak stále častěji hrozí při zadržení i trest odnětí svobody. Prosazuje se politika tzv. nulové tolerance – chybí vůle komunikace mezi představiteli městských samospráv a writery, například při vymezování legálních ploch, které bývají často jedním z mála míst, které mohou sloužit začínajícím jedincům k určité formě tréninku. V některých částech USA, například v New Yorku, představitelé

samosprávy vynakládají nemalé úsilí na potlačení a likvidaci graffiti již více než 20 let. I přesto, graffiti scéna stále žije a dá se konstatovat, že v posledních letech znovu ožívá. Graffiti je zjevně i přes všechny represe a následné vysoké sankce, pro mladé stále lákavé. Mnoho writerů však v posledních několika letech dává přednost, místo agresivnějšího graffiti, poněkud umírněnější a pro urbánní prostředí citlivější formě, a to street artu. (Klein, 2005)

7 Mírnější forma graffiti – street art

O street artu se dá říci, že je volným pokračováním graffiti. V odbornějších kruzích se také často označuje pojmy jako postgraffiti či neograffiti. (Vondráková, 2006) Stejně jako pro graffiti je i pro street art přirozeným prostředím ulice. Liší se však jeho vnímání města jako prostoru. U graffiti je prioritou writera zviditelnění svého jména na úkor prostředí, zatímco street artu se snaží vnímat rozšířené možnosti urbánního prostředí. Street art se snaží co nejvíce zapadnout do přirozeného prostředí ulice a nějakým způsobem fungovat v jeho kontextu a tím dotváří celkový vzhled prostoru. (Šimoník, 2010)

V podstatě můžeme využít i jednodušší charakteristiku a za street art považovat všechno, co se na ulici objeví a nemá komerční původ. Použit se dá celá široká škála vyjadřovacích prostředků, technik a druhů materiálů. Je možné použít takřka cokoliv. Street art nabízí rozmanitou možnost vyjádřit se. Zároveň je však stále street art, stejně jako graffiti, nelegální a využívá ulici jako sdělovací prostředek. (Vondráková, 2006)

Nejznámějším českým představitelem street artu je PASTA, jehož umělecké kořeny sahají do graffiti. Jeho definice rozdílů mezi graffiti a street artem je následující: „*Rozdíl je především v používaných technikách. Street art používá kromě sprejů a válečků i šablony, samolepky nebo plakáty. A netýká se už jen jména, které čteme u graffiti, ale je v něm přidaná hodnota, nějaký vizuální a výtvarný prvek, kterým už vstupuje do hájemství umění. Graffiti se nesnaží komunikovat s okolím, je to jen kód pro writery. Street art navazuje kontakt s širší veřejností a občas se dostane i do galerií. Graffiti a street art jsou velká škola pouličního řemesla.*“ (Šída, 2014)

Street art také na rozdíl od graffiti využívá řadu odlišných technik. V následující podkapitole si některé z nich přiblížíme.

7.1 Techniky street artu

Stickers – nálepky

Jedná se o nejjednodušší a zároveň nejklašičtější formu vyjádření. Původ nálepek nacházíme v graffiti, kde se objevovaly jednoduché lepící štítky s provedením tagu – podpisu writera. Výroba je jednoduchá a nenákladná, může se jednat o nejjednodušší vyvedení svého jména, značky nebo loga. Stickers mohou být ručně malované, tištěné či vyřezávané ze samolepící folie. (Vondráková, 2006)

Posters – plakáty

U nás zatím ne tolik populární jako v zahraničí. Za výhodu lze považovat větší rozměr než u nálepek a zároveň snadnou produkci finálního díla, což lze vytvořit buď za pomoci spreje, nebo jednoduše nějakou z variant tisku. Na ulici se plakáty instalují pomocí speciálních lepidel, které většinou vznikají kombinací lepidel na tapety a různých příměsí. (Vondráková, 2006)

Stencils – šablony

Tato technika patří mezi nejrozšířenější. Jedná se o kombinaci předem připravených šablon, které se vytvářejí na ulici pomocí spreje. Šablony jsou buď vytvářené ručně, nebo za pomoci plotteru, což je grafické výstupní zařízení počítače. Jako určité úskalí lze považovat využití spreje, jelikož je zde stejné poškození cizí věci jako u graffiti. (Vondráková, 2006)

Paintrollers – válečky, latexy

U této techniky lze pozorovat viditelné prolínání s graffiti. Ostatně „válečkování“ je pro svoji finanční nenáročnost oblíbené i u graffiti writerů. V podstatě jde o využití latexu či jiné barvy, válečku a většinou i teleskopické tyče, která zajistí provedení v jinak výškově nedostupných prostorech. Důraz je přitom kladen na čitelnost a vysokou

typografickou úroveň. Často je také k vidění touto technikou provedený ornament, značka či logo autora. (Vondráková, 2006)

7.2 Významní představitelé street artu

Jsem přesvědčen, že nezmínit zde alespoň dvě osobnosti, věnující se street artu, by byla věčná škoda. Volba byla jednoduchá a padla na celosvětově nejvýraznějšího představitele street artu – BANKSYHO a dále pak na nejuznávanějšího street art umělce u nás, již mnohokrát výše zmiňovaného PASTU ONERA.

7.2.1 BANKSY

Bezesporu nejznámější a nejuznávanější pouliční umělec současnosti. Tento britský umělec, jehož pravá identita stále není známá, vzešel z bristolské graffiti scény, kde byl aktivní v crew DryBreadz. Banksy často využívá veřejný prostor k vyjádření aktuálních společenských problémů. Znamé jsem jeho díla upozorňující na porušování lidských práv, či na nesmyslnost válečných konfliktů. Banksyho díla jsou i finančně velice ceněna. Zajímavostí je, že Banksyho díla v ulicích světových měst, jsou často chráněna proti poškození a staly se z nich turisticky vyhledávané artefakty. (Mancoff, 2013)

7.2.2 PASTA ONER

Jeden ze zástupců střední generace pražských graffiti writerů. Byl jedním z výrazných představitelů této scény a podílel se na jejím všeobecném rozvoji v ČR. Později se začal věnovat street artu, začal vytvářet objekty a plastiky. Od roku 2001 se aktivně věnuje malbě a grafice. Většina Pastových děl je inspirována reklamou, pop kulturou a obsahuje často humor a nadsázku. V jeho tvorbě lze nalézt odkazy na popart,

graffiti a celkově vyjadřuje vztah k ulici. Jedním z jeho výrazných úspěchů je i reprezentace České republiky na světové výstavě Expo2010 v Šanghaji. Podílel se i na výzdobě Paláce Lucerna. Od roku 2009 je zastupován pražskou galerií The Chemistry Gallery. (Štědrová, 2014) Pasta se i podílel na filmech režiséra Vorla Gymp a Vejška. Sám Pasta, ačkoliv již tráví více času v ateliéru a v galeriích, než v nočních ulicích, má stále pozitivní vztah ke graffiti: „*Jsem dospělý natolik, abych chápal, že někoho naštvě, když má novou fasádu a někdo mu ji ztaguje. Na tohle nemám jakýkoli argument, nejde to žádným způsobem obhájit. Graffiti je subkulturní věc a pochopit ho dokážou jen writeři.*“ (ČT24, 2014)

8 Graffiti vs. zákon

8.1 Represe proti graffiti ve světě

Obecně můžeme konstatovat, že ilegální graffiti není vítané v žádné zemi na celém světě. Přestože je graffiti jeho tvůrci vnímáno jako způsob znovunabytí veřejného prostoru, většina veřejnosti ho považuje za primitivní vandalismus, ničící cizí majetek. Graffiti bývá mnohdy považováno za ukazatel životní úrovně či ukazatel kvality života, vztahující se k určitému konkrétnímu prostoru a obecně panuje názor, že přítomnost graffiti přispívá k obecnému pocitu znečištění okolí a vyvolává obavu z kriminality.

Významnou postavou boje proti graffiti byl starosta New Yorku, Ed Koch, který vedl new yorskou radnici v letech 1978 – 1989 (Almasy, 2013) Koch byl všeobecně známý svým názorem, že graffiti je spouštěcím mechanismem k dalšímu vandalství a kriminálnímu jednání. Koch ve spolupráci s dopravním podnikem MTA zavedli zpřísnující represivní systém nulové tolerance vůči graffiti. Na tento boj proti graffiti byla vyčleněna částka v řádu několika milionů dolarů. Mezi prostředky represe tehdy patřily plakáty bojující proti graffiti, či speciální jednotka s vycvičenými psy. Kroky, které Ed Koch učinil, vedly k poklesu výskytu graffiti zvláště v systému new yorského metra. Nemalé finanční prostředky také putovaly na vývoj speciální chemikálie, která sloužila k odstraňování graffiti ze souprav metra. V roce 1995 přichází další vlna tvrdých opatření v boji proti graffiti. Jejich iniciátorem je new yorský starosta Rudolph Giuliani. Z jeho

iniciativy vznikla obávaná zvláštní jednotka, bojující proti graffiti – Anti Graffiti Task Force. Tím zahájil éru nejtvrděších postihů a jednu z největších anti-graffiti kampaní v historii USA. Zároveň byl prosazen zákaz prodeje aerosolových barev mladistvým pod 18 let. (Sedláčková, 2014)

V **Jižní Americe** je za Mekku graffiti považovaná Brazílie, zvláště pak město Sao Paulo. Často tvorba místních writerů bývá přirovnávaná k stylu New Yorku 70. let. Specifická atmosféra graffiti v Brazílii je dána především trýznivou sociální situací. Graffiti je zde tedy silně sociálně motivované. Typické pro jihoamerické graffiti je také agresivní styl, kterým se prezentuje. (ICMŠ, 2014)

Austrálie je naopak známá svým vysokým počtem legálních ploch, určených pro graffiti, jako je například populární „Graffiti Tunnel“ nacházející se v areálu university v Sydney. astánci této myšlenky se domnívají, že legální zóny odradí banální vandaly a naopak povzbudí umělce, kteří se nebudou muset bát zatčení za vandalismus nebo přístup do zakázaných zón a budou moci dát svému dílu veškerý čas, který je třeba. Odpůrci tvrdí, že přítomnost legálních ploch ve městě nemá jakýkoli vliv na ilegální graffiti kdekoli jinde. (ICMŠ, 2014)

Zřídka kdy narazíte na graffiti v **asijských zemích**. Je to především z toho důvodu, že tresty jsou zde velice tvrdé. Známé jsou případy ze Singapuru, kde za graffiti viníka čeká, kromě finančního postihu, odnětí svobody a fyzický trest v podobě několika ran bičem. Vysoká pokuta a vyhoštění ze země pak osoby, usvědčené z nelegálního graffiti, čeká také v Japonsku či Číně. Na **středním východě** je graffiti scéna minimálně rozvinutá. V podstatě můžeme konstatovat, že se zde vyskytují spíše jen tagy a throw upy, než stylově složitější graffiti. (ICMŠ, 2014)

8.2 Legislativa v ČR

8.2.1 Situace do roku 2001

Jelikož masivní rozvoj graffiti v ČR přišel až v polovině 90. let, nebylo dlouhou dobu potřeba vytvářet speciální právní předpisy, věnující se graffiti. Do roku 2001 tedy byla graffiti tvorba posuzována buď jako přestupek nebo, jako trestný čin poškození cizí

věci, a to v závislosti na výši škody, která vznikla. Dle zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, § 50 odst. 1 písm. a) se přestupku dopustí ten, kdo úmyslně způsobí škodu na cizím majetku krádeží, zpronevěrou, podvodem nebo zničením či poškozením věci z takového majetku, nebo se o takové jednání pokusí. V případě poničení cizího majetku posprejováním, pomalováním, nebo i například polepením se do výše nepatrné škody, tedy 2000 Kč, jednalo o přestupek, za který mohla být pachateli dle zákona 200/1990 Sb. § 50 odst. 2 uložena pokuta až 15000,- Kč. V případě, že byla škoda vyšší, jednání se posuzovalo podle tehdejšího znění trestního zákona č. 140/1961 Sb., § 257. Pokud tedy byla spáchána škoda větší než nepatrná, mohl být pachatel za trestný čin poškozování cizí věci podle § 257 trestního zákona odst. 1 potrestán odnětím svobody až na jeden rok, peněžitým trestem nebo propadnutím věci. V případě, že takto sprejer spáchal škodu značnou, nebo se škoda stala na věci jiného pro jeho rasu, národnost, politické přesvědčení, dále pro jeho vyznání či proto, že je bez vyznání, podle § 257 odst. 2 mohl být potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři roky. Když ovšem způsobená škoda dosáhla velkého rozsahu, writer mohl být podle § 257 odst. 3 trestního zákona potrestán odnětím svobody od dvou do osmi let. (Spilková, 2012)

Výši škody určoval soudní znalec posudkem. Konec milénia přinesl zásadní rozmach graffiti aktivity napříč českými městy. S nárůstem počtu pomalovaných ploch, roste také nespokojenost společnosti se současnou situací. Jako řešení byla zvolena varianta novely trestního zákona v roce 2001. (Spilková, 2012)

8.2.2 Situace po roce 2001

Na přelomu tisíciletí se s masivním nástupem graffiti muselo po Praze vypořádat i Brno, kde pozornost graffiti writerů upoutávaly zvláště vlakové soupravy. Právě ze strany magistrátu města Brna vzešla iniciativa ke vzniku přísnější novely. (Spilková, 2012)

Dne 1. července 2001 nabyl účinnosti zákon č. 139/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů. Za § 257 se do textu trestního zákona tak zavádí paragraf 257 b, který zní:

(1) Kdo poškodí cizí věc tím, že ji postříká, pomaluje či popíše barvou nebo jinou látkou, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo peněžitým trestem.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 značnou škodu nebo spáchá-li takový čin opětovně nebo spáchá-li takový čin jako člen organizované skupiny nebo spáchá-li takový čin na věci, která požívá ochrany podle zvláštních předpisů.

(3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 škodu velkého rozsahu. (Trestní zákoník, 2015)

Tato novela se stala zlomovým okamžikem pro graffiti subkulturu, jelikož přesně konkretizovala graffiti jako druh či formu vandalství. Na rozdíl od trestného činu poškození cizí věci podle §257 trestního zákona se k trestní odpovědnosti za čin dle §257 b nevyžaduje způsobení škody. Objektem ochrany nejsou jen majetková práva, ale také majetkové hodnoty, pokud na jejich ochraně existuje společenský zájem. Tímto je lépe možné chránit například zmíněné estetické hodnoty nebo kulturní statky. Podle důvodové zprávy k návrhu zákona č.139/2001 Sb. se tímto způsobem zjednoduší zejména dokazování míry účasti pachatele. Úmysl je zde sice zřejmý, nicméně je velmi problematické posoudit, jaké konání můžeme zahrnout pod výraz „postříkat, pomalovat či popsat barvou nebo jinou látkou“. Jurman uvádí, že pod touto interpretací můžeme chápat i dětskou malbu na chodnících nebo jiné nepodstatné škody minimálního rozsahu. (Jurman, 2001)

Po přijetí trestního zákoníku s účinností od 1. 1. 2010 byl §257b implementován do paragrafu 228 odst. 2) zákona, a tímto zařazen jako samostatná skutková podstata do trestného činu poškození cizí věci. Aktuální znění dle zákona č. 40/2009 Sb., je tedy následující:

Poškození cizí věci

(1) Kdo zničí, poškodí nebo učiní neupotřebitelnou cizí věc, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

(2) Stejně bude potrestán, kdo poškodí cizí věc tím, že ji postříká, pomaluje či popíše barvou nebo jinou látkou.

(3) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán, a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 na věci svědka, znalce nebo tlumočnicka pro výkon jejich povinnosti, b) spáchá-li takový čin na věci jiného pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání, c) spáchá-li takový čin na věci,

kteřá požívá ochrany podle jiného právního předpisu, nebo d) způsobí-li takovým činem značnou škodu.

(4) Odnětím svobody na dvě léta až šest let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 škodu velkého rozsahu. (Trestní zákoník, 2015)

Od skutkové podstaty v odst. 1) se případ poškození cizí věci dle odst. 2 liší zejména ve dvou věcech: musí k tomuto poškození dojít specifickým způsobem, tedy postřikáním, pomalováním nebo popsáním barvou nebo jinou látkou a jak již bylo výše řečeno, nevyžaduje se způsobení škody v určité nominální výši. Ve srovnání s § 228 odst. 1, kde musí být způsobena alespoň nikoliv nepatrná škoda, je zde přísnější trestní postih. Motivací pro toto rozdělení byla snaha o tvrdší boj proti vandalismu a sprejerství, kdy nebude třeba složitého dokazování vůči pachateli. (Spilková, 2012)

9 Graffiti v urbánním prostředí města Olomouce

Následující část vznikla, jak už bylo výše popsáno v metodice práce, vlastním terénním šetřením, za přispění odborných poznatků respektovaných a zkušených writerů, věnující se graffiti již několik let. Jejich poznatky a komentáře sloužily jako zdroj a byly nezávisle na sobě ověřovány. Za pro někoho problematické lze považovat jejich identitu, která je i zde poněkud zkreslena, jelikož se z velké části jedná o writery, kteří mají na svědomí za období své dlouholeté graffiti aktivity několik set zničených fasád, objektů nebo vlaků. Za příslib utajení a kosmetické úpravy identity, byly pro potřeby této práce zpřístupněny osobní foto archivy a informace, které se většinou nedostanou ven z prostředí graffiti subkultury.

V této části taky byl na vzorku padesáti občanů Olomouce zjišťován názor na dvě lokality, ve kterých se objevuje graffiti v různé podobě. Zkoumanému vzorku občanů byly předloženy fotografie obou lokalit a jejich názor byl pak interpretován pomocí grafu.

9.1 Město Olomouc

Graffiti je schopno prosadit se ve vizuálním prostoru města, zaplaveným reklamou a jejími bezduchými a plytkými významy. Graffiti na rozdíl od reklamy není zatížené rozsahem finančních prostředků a výsledky prodeje, ale schopnostmi writera a jeho touhou prosadit se, přetvářet a měnit. Tato nezávislost dodává writerům důležitý a velmi příjemný pocit svobody. Místo neosobní a často nevkusné prezentace značky, firmy nebo výrobku prezentují writeři sebe. Graffiti writer tráví v ulicích města hodně času. Svoje město dobře pozná, má k němu vztah a v ideálním případě spolu fungují ve vzájemné symbióze. Město v komplexním chápání není jen soubor budov a lidí, ale jedná se nepochybně o dynamický organismus, ve kterém se prolínají různé infrastruktury. Veřejný městský prostor je také prostorem, kde dochází k intenzivní a složité sociální interakci a komunikaci mezi jedinci a sociálními skupinami, které se uvnitř něj pohybují. Bez lidského faktoru by zůstaly jen prázdné a mrtvé ulice, náměstí, parky, podchody. Urbánní prostředí města začíná fungovat až v okamžiku, kdy jeho prostor vyplní lidé svými životními aktivitami a významy, které připisují symbolickým prvkům. Na základě toho, se dá město chápat jako veřejný prostor naplněný symboly a významy za nimi

ukrytými. Graffiti je typickou ukázkou pro většinu lidí nesrozumitelných symbolů, jejichž význam dokáže rozšifrovat pouze určitá skupina lidí. (Klein, 2005)

Olomouc. Jedno z nejvýznamnějších královských měst v českých zemích. Vzhledem ke svojí strategické poloze, starobylé univerzitě, duchovním, kulturním a řemeslným tradicím byla po dlouhá staletí přirozeným centrem Moravy, které lákalo umělce, vzdělance a obchodníky. Zároveň se jedná o druhou nejvýznamnější památkovou rezervaci hned po Praze. (Statutární město Olomouc, 2015)

Dnes v tomto městě žije 98 590 obyvatel. (MVČR,2015) Stejně jako kdysi, i dnes je Olomouc lákadlem pro mnohé umělce. Město svým jedinečným geniem loci ovlivňovalo a ovlivňuje uměleckou tvorbu řady autorů. Tím, že je Olomouc městem krajským, a zároveň i jakýmsi centrálním městem celého regionu Haná, dá se předpokládat, že i v graffiti subkultuře toto město v regionu hrálo významnou roli. Zároveň se na obrazu graffiti scény v Olomouci podíleli i writeři z okolních měst.

9.2 Počátky graffiti v Olomouci

Jak bylo popsáno v kapitole výše, věnující se historii graffiti v České republice, prvním městem, kde se u nás začalo objevovat graffiti, byla Ostrava. Zdálo by se, že graffiti by se do Olomouce mohlo dostat již po revoluci, jelikož v Ostravě, která je od Olomouce vzdálena necelých 100 km, se graffiti produkované writerem Maniacem objevilo již ke konci 80. let. Jenže tomu tak dlouho nebylo.

Změna přichází až v roce 1994, kdy vychází první díl rubriky o graffiti v časopise pro mládež – Pop Life. V té době se v Olomouci začínají objevovat první pokusy proniknout do tajů fenoménu graffiti. Jedním z prvních, a zároveň do dnešních dní určitým způsobem aktivním, je i writer, známý pod jménem Eso, kterému v té době bylo 16 let. *„Bylo to něco absolutně nového. Hned jak jsem to viděl v Pop Lifu, sehnal jsem si starý plechovky autolaku a šel to zkoušet do ulic. Bydlel jsem v té době na sídlišti, takže první můj cíl byla nedaleká kotelna, sousední panelák, zídka u popelnic... Psal jsem prostě všude. Už si ani nevybavuju, jaký jména jsem tehdy psal. S kvalitním graffiti to nemělo nic společného, spíš jsem se snažil co nejvíce napodobovat to, co jsem viděl na stránkách právě toho Pop Lifu. V té době bylo docela těžký, získat o graffiti nějaký informace. Nebyl internet, nebylo jak se dostat k zahraničním časopisům, na který bych*

stejně ve finále neměl peníze, takže jediná šance, jak se dostat ke graffiti byla přes Pop Life. Tehdy jsem uměl nakreslit všechny věci, co se tam objevily i poslepu. Hlavně bylo docela složité i to, že se tomu tady nikdo nevěnoval. Já jsem pak do toho zatáhl i bráchu a nějaký kámoše, ale u nich to spíš byl druh nějaké revolty na určitý období, než opravdovej zájem o graffiti. Rozjelo se to až s tím časákem, ale stejně jsme o sobě navzájem nevěděli, jen občas viděli věci těch druhých v ulicích, v té době v drtivé většině jen na sídlištích. Graffiti jsem si tehdy ani nespojoval s hip hopovou muzikou. Tu jsem sice poslouchal v omezené míře už chvíli před graffiti, ale jak jsem se dozvěděl, že to patří k sobě, tak jsem mě to pohltilo. Graffiti a celá hip hopová kultura pro mě byla najednou hlavním cílem života.“

Z vyprávění vyplynulo, že první pokusy o graffiti se vyskytly na olomouckém sídlišti Lazce. Zároveň se objevily první graffiti, nápadně ovlivněné tím, které bylo možno vidět na stránkách Pop Lifu, i na sídlišti Povel. V té době tvoří writeři v těsné blízkosti svých trvalých bydlišť. Je to dáno především jejich nízkým věkem, kdy pohyb ve vzdálenějších místech od svých domovů, zvláště pak v nočních hodinách, byl při nejmenším problematický. Zároveň je zde pozorovatelný i vliv prostředí, které mají začínající writeři potřebu přetvářet. „*Tehdy byly ty sídliště depresivní, bez barev, šedý. Nelíbilo se mi to, tak jsem si to přetvářel k obrazu svému. Já jsem se snažil hned od začátku dělat spíš barevný věci a stylově propracovaný, než jen tagy v ulicích.*“ Popisuje svoje začátky writer Eso.

Na druhém konci Olomouce, právě na sídlišti Povel, se kolem roku 1995 začíná o graffiti zajímat i tehdy třináctiletý Petr. „*Já jsem se k tomu dostal jednak z Pop Lifu, stejně jako většina té naší generace, ale i tak, že mám rodinu v Praze a taky v Německu, takže jsem viděl kvalitní graffiti graffiti každý prázdniny. V Německu už v té době jelo Yo! MTV Raps, což byl naprosto kultovní pořad o celé hip hopové subkultuře, takže to jsem dokázal sledovat celý hodiny. Vozil jsem si domů i kazety s rapovýma kapelama a tady to šířil mezi známýma. Tak jsem se vlastně i seznámil s Esem.*“ Spolu v roce 1995 vytváří na zeď podél frekventované silnice na Velkomoravské ulici svoje první společné graffiti. Dnes je již tato věc dávno skryta pod vrstvami jiných graffiti writerů. V té době se však jednalo o unikátní počin, jelikož šlo o na tu dobu stylově vyvedené dílo. Popularitu tomuto graffiti přineslo i barevné provedení, protože do té doby se v ulicích objevovaly v převaze spíše tagy nebo chromy – graffiti vytvořené jen ze stříbrné a černé barvy. Writer Eso k tomuto zlomovému okamžiku dodává. „*Bylo to v zimě, ani nebylo nějak extra pozdě, ale pamatuju si, že byla hrozná zima. Neměli jsme moc času, protože jsem musel být brzo doma a Petr byl vlastně venku na „tajňačku“, protože se mu nějak z domů podařilo proplížit. Zvládli jsme to rychle a pak si pamatuju, jak jsem byl na sebe hrdej.*“

Petr přidává své zážitky z této akce: *“Měl jsem strach, hroznej, euforie se dostavila až později. Když jsem to viděl na druhý den ráno, měl jsem obrovskou radost a nutkání se všem pochlubit, že je to moje práce.”*

K začátkům graffiti v Olomouci je potřeba ještě poznamenat, že se ve městě postupně začínají objevovat i graffiti od writerů z jiných měst. Jednalo se však vždy spíše o několik „kusů“ méně či více povedeného graffiti na různých místech, které zde zanechali writeři z různých koutů Moravy.

Co se týče stylu, tak určujícím elementem byl již mnohokrát zmíněný Pop Life. Zatím se nedá hovořit o určité významnější stylové zajímavosti či odlišnosti. Graffiti v té době vypadalo často hodně podobně. Běžným jevem této doby bylo i vzájemné kopírování písmen jednotlivých writerů mezi sebou. Bylo tak velmi těžké rozpoznat, od kterého writera je konkrétní dílo, přestože se v té době graffiti soustavně věnuje v Olomouci cca 5 aktivních writerů.

9.3 Graffiti v Olomouci v letech 1995 – 2005

V letech 1995 až 1996 se graffiti v Olomouci stále věnuje jen omezený počet writerů. Stejně jako v jiných městech ČR se graffiti nárazově věnují lidé, kteří v něm vidí pouze módní záležitost a chybí jim jakýkoliv hlubší vztah k celé subkultuře, stylu a městskému prostředí. Tím pádem se po městě začínají objevovat všemožné pokusy o graffiti, které negativně vnímá veřejnost. V roce 1997 přichází nová vlna graffiti progresu v Olomouci. Ze začátečníků, kteří v letech 1994-1995 s graffiti začínali a stylově i technicky nedosahovali závratné kvality, se postupně stávají zkušenější writeři, zlepšující se v technice i stylu. Centry olomouckého graffiti jsou stále oblasti panelových sídlišť. Dominantní postavení mají stále sídliště Lazce a Povel. Pomalu se k nim začíná přidávat i sídliště Nové Sady, kde se pomalu začíná formovat budoucí silná generace graffiti writerů. Naopak mizivou aktivitu lze pozorovat na sídlišti Tabulový vrch, kde by se graffiti aktivita dala očekávat, jelikož se jedná o jedno z nejlidnatějších olomouckých sídlišť. V tomto období zažívá graffiti první větší boom, kdy se začíná postupně objevovat na, pro graffiti typických místech. Ve větší míře se graffiti objevuje v Olomouckých podchodech, kdy zvláště podchody v okolí olomouckého autobusového nádraží dostávají zabrat od graffiti writerů. V této lokalitě je však ovlivnění zvláště

writery z jiných měst, než místními. Podchody v okolí autobusového a vlakové nádraží jsou tak v těchto letech pro olomoucké writery spíše inspirací, avšak především jejich tagy jsou zde také pozorovatelné. Podobná situace je i v lokalitě kolem podchodu ve Fibichově ulici, nacházející se právě mezi autobusovým a vlakovým nádražím, avšak tam je již vliv místních výraznější. Naopak galerií místních graffiti se stávají podchody na Foerstrově ulici u olomoucké fakultní nemocnice a podchod na stejné ulici u olomoucké pošty číslo 10. V hojně míře se graffiti vyskytuje i v podchodech na ulici Heyrovského a Brněnská. Zde však situaci do jisté míry pro graffiti „ztěžuje“ přítomnost nedaleké policejní stanice, která sídlí právě na Heyrovského ulici. Mezi z graffiti pohledu zajímavé lokality se začíná dostávat i betonová zeď podél Nestlé čokoládoven Zora, která zároveň vede podél železniční tratě, jedná se tedy o atraktivní lokalitu, zároveň je zde poměrně klidné prostředí, co se týče ruchu. Je zde tedy poměrně přijatelný časový limit na tvorbu graffiti, není proto divu, že se tato lokalita stává v průběhu let stále oblíbenější. Lokalitou, která si rovněž zaslouží pozornost, je zeď podél základní školy v Holečkově ulici, která sousedí s rušnou silniční komunikací na Velkomoravské ulici. Zároveň se graffiti začíná objevovat i na zdi podél vojenského areálu podél Velkomoravské ulice, u prodejny Baumax. Na výrazném progresu, který započal v roce 1997 má nepřímý vliv i přírodní katastrofa v podobě povodní, které zasáhly Olomouc v červenci 1997. Writer Eso na to vzpomíná následovně: „*Záplavy byly hrozný, ale to co přišlo potom, bylo pro nás writery super, protože lidi z těch vytopených sklepů vyhazovali úplně všechno, včetně všemožných barev a sprejů. Zároveň se dalo sehnat spoustu sprejů z všelijakých zatopených podniků a obchodů. To léto jsme byli nadprůměrně aktivní.*“

V letech 1998 - 1999 se na započatém trendu rozvoje graffiti v Olomouci nic nezměnilo. Přibývalo writerů, což bylo reálně pozorovatelné hlavně v ulicích. Dominance sídliště, jako center graffiti, se pomalu začíná vytrácet. Nejvýrazněji je to pozorovatelné na sídlišti Povel, kde se aktivita přesouvá na vedlejší sídliště Nové Sady, kde se pomalu začíná projevovat mladá generace, která v následujících letech výrazně promluví do situace na olomoucké graffiti scéně, stejně jako v celé subkultuře. Pozorovatelné je i rozšíření do všech městských částí. Začíná docházet i k zásahům graffiti stále blíž do centra. V těchto letech se v Olomouci objevují ve velké míře i graffiti od writerů z jiných měst. V naprosté většině šlo o writery z Moravy, v první vlně zvláště z Ostravy. V Olomouci se v té době formují první silné graffiti crew, složené ze stylově a technicky silných writerů. Jako nejaktivnější a tím pádem i v ulicích nejviditelnější se jeví crew BXH, zvláště pak SIN a NISHE, jejichž graffiti jsou rovnoměrně rozšířené po celém městě. Mezi oblíbené lokality se dostává i lokalita na ulici Kavaleristů, kdy se centrem graffiti writerů stávají bývalá kasárna. Graffiti se vyskytuje i na zdi podél tramvajové

tratě na ulici Kosmonautů. Samozřejmostí je také rozšíření graffiti podél železničních tratí. Mezi oblíbené lokality se rovněž dostává Masarykova třída a ulice Wolkerova, kde jsou vidět ve větší míře právě graffiti od přespolních writerů. Jmenovitě od WOSK, JEW a DBH crew, některé z těchto graffiti vydržely na svých místech až do dnešních dní. Mezi speciality těchto writerů patřily zvláště rooftopy, tedy graffiti na vyšších místech (střechy, komíny..). V těchto letech byly jejich graffiti viditelné na mnohých místech po celé Olomouci, v dnešních dnech však již najdeme jen několik pieců, roztroušených po městě. Co se týče zásahů do urbánního systému historického centra, graffiti se pomalu dostává i do těchto míst. Výrazné graffiti lze v těchto letech najít v Divadelní ulici, Mlýnské ulici a v Denisově ulici, kde se cílem writerů stává podchod a oplocení proluky mezi Divadlem hudby a domovní zástavbou. S nárůstem počtu aktivních writerů i počtu graffiti ve městě, roste přirozeně i rivalita mezi jednotlivými graffiti crew. Dochází tak k prvnímu battlu, kdy proti sobě stojí crew YC a BXH. Crew si vzájemně vyměňují vzkazy na zdech, trumfují se v počtu a v co nejviditelnějších místech svých graffiti, občas dochází i k přemalování jednotlivých pieců. Tato konfrontace ovšem vítěze neměla, jelikož obě crew přerušily svoji činnost. Na troskách BXH vzniká stylově i technicky nejsilnější, v graffiti kruzích uznávaná a ve všech směrech legendární PORNO crew, která v pozdějších letech vystupuje jen pod zkratkou PRN. Tato crew byla poskládána ze silných, již zkušených writerů, jejichž věci byly vidět po celém městě. Lídrem této crew byl bezesporu DESR47, který byl v letech 1998-2000 jednoznačně nejaktivnějším writerem v Olomouci. Jeho piecy jsou dodnes viditelné na mnoha místech. Byl to takzvaný „king“ – král, nejuznávanější writer ve městě. Mezi roky 1998 – 1999 je uskutečněn i významný krok, kdy dochází k určité formě zlegalizování plochy podél základní školy v Holečkově ulici. Jedná se o zeď směřující ke křižovatce ulic Schweitzerova a Velkomoravská. Na tomto místě se tedy mohlo malovat graffiti bez obavy před následným postihem. Jednalo se o historicky první plochu v Olomouci, kde to bylo možné. Pro tuto plochu se vžil název Zenit, podle nedalekého obchodního centra. Na zóně u Zenitu se začali také konat každoroční, pravidelné graffiti jamy, kam se sjížděli writeři z celé Moravy, později i z Čech, Polska a Slovenska. Cílem bylo, aby graffiti v Olomouci ubývalo, zóna tedy měla mít jakýsi preventivní účel, avšak docházelo k opaku. Již při výše zmíněných graffiti jamech se ilegální graffiti šířilo i do blízkého okolí této zóny, důkazem budiž zeď protihlukového valu podél silniční komunikace Velkomoravská či panelové domy na blízkých sídlištích Povel a Nové Sady. Dalším místem, kde bylo graffiti určitým způsobem „povoleno“, je kruhová betonová zeď, nacházející se ve Smetanových sadech. Tomuto místu neřekne nikdo z graffiti subkultury jinak než šnek. Úmyslně tyto plochy neoznačují jako legální jelikož tak vstřícný krok od města nepřišel a zřejmě ani nikdy nepřijde. Jedná se o místa, plochy, zóny, kde je graffiti

městem tolerované. V roce 1999 se v ulicích Olomouce objevuje i jméno DĚS, které patřilo writerovi z Ostravy. Jeho chromy byly vidět na několika místech i mnoho let. Tento známý ostravský writer však v lednu 2001 tragicky zahynul, jeho graffiti v Olomouci byly udržovány nepřetřeny jinými writery i z důvodu piety a respektu k tomuto writerovi.

V letech 2000 – 2002 dochází k masivnímu rozmachu graffiti v Olomouci. Dochází tak díky mnohonásobně větší dostupnosti informací i viditelně většímu počtu graffiti v ulicích, což mnohé začínající jedince motivuje a inspiruje. Zároveň se začíná prosazovat nová generace graffiti writerů. Tato generace je mladší, agresivnější a zároveň taky více „hladová“ po úspěchu, tedy mít co nejvíce graffiti v ulicích, na co nejviditelnějších místech. Následkem se výrazně zvyšuje počet graffiti v dopravních prostředcích, zvláště v tramvajích. Z velké části se jedná o tagy provedené fixy a různými ať už k tomu určenými nebo podomácku vyrobenými tagovkami – fix s výrazně širokou stopou, určený k provedení tagu, neboli podpisu writera. Výjimkou nejsou ani tagy vyryté brusným kamenem do skel dopravních prostředků mhd. Tato tvrdší vlna graffiti writerů způsobuje i tvrdší zacházení ze strany represivních složek. Writer Guest, patřící v tomto období k tomu nejlepšímu, co může olomoucká graffiti scéna nabídnout, poznamenává: „*Po roce 2000 mi to přišlo všechno víc vyhrocený, nastupovala mladá generace a my starší jsme nebyli úplně ty typy, co by je nějakým způsobem usměrňovali a vychovávali. Nebyli jsme jako pražští NNK, kteří ty mladší vyloženě mlátili a obírali o barvy. Samozřejmě, že se našli jedinci, kteří po těch mladších šli, ale byly to spíš výjimky. Zpětně to možná byla chyba, protože ti mladí neměli žádnéj respekt ani úctu k tomu prostoru. Ve velké míře jeli čistě na kvantitu a kvalita jim byla jedno. Po Olomouci se tak objevovaly mraky nekvalitních, hmusných tagů, který hýzdily ulice. Veřejnost byla našťvaná a stejně tak i policie, která si pak svou zlost často vybíjela na chycených writerech. Nějakou tu facku jsem od nich taky dostal.“*

Nárůst zájmu o graffiti v tomto období samozřejmě také zvyšuje jeho rozšíření do celého města. Stále platí, že centry šíření graffiti jsou panelová sídliště, z jejichž prostředí se graffiti writeři rekrutují nejčastěji. Na velkých olomouckých sídlištích tak často například není jediná kotelna, která by nebyla kompletně přemalována graffiti. Dominanci si stále udržují Lazce a Nové Sady. Významná graffiti komunita také operuje v městské části Hodolany, avšak betonové prostředí sídliště je pro vznik a vývoj graffiti prostředím ideálním, není tedy divu, že se mu zde daří víc než dobře. V roce 2003 je již graffiti v ČR významným fenoménem a v Olomouci tomu není jinak. Do podvědomí graffiti znalých i běžných občanů se dostávají jména jako CUDE, WEST, TDP, HZR, WSK, AERO, PUSA, SICK. Z mimo olomouckých writerů je pak nejvíce vidět práce

AFDTX, FUI, FNF, což jsou jména především moravských graffiti crew. Na popsání situace v tehdejší době byl vybrán Daniel z nedalekého Prostějova, který se podílel v letech 2003 – 2005 na aktivním budování olomoucké graffiti scény. K tehdejší době poznamenává: „*Jezdili jsme do Olomouce docela často, místní scéna byla v pohodě, všichni jsme se znali, dodnes jsme kámoši. V Prostějově to bylo slabší, moc lidí nemalovalo, o Přerově ani nemluví, tam to bylo a je zabítý pořad. Snažili jsme se v Olomouci malovat hlavně ulici, ale většinou jsme naše graffiti udělali v okolí hlavního nádraží, to bylo naše hlavní teritorium. Mě víc než Olomouc ovlivnilo Brno, tam ta scéna byla vždycky silná a pestrá. Z mého pohledu to v Olomouci vždycky bylo jen o pár nadstandardně aktivních writerech, zbytek se spíš jen tak vezl.*“

Období let 2004 – 2005 můžeme bez problémů označit jako zlaté období olomouckého graffiti. Většina aktivních writerů je právě v těchto letech na pomyslném vrcholu své tvorby, která stále ještě ovlivňuje urbánní prostředí města Olomouce. Zároveň se dostávají do vysoce produktivního období i graffiti crew složené z výrazně mladších writerů jako například crew MDK. V tomto období se také formuje nejvýraznější crew, která kdy v Olomouci působila, a to YUAS crew. Za nepatrně krátkou dobu jsou jejich věci vidět po celém městě. Mezi centra jejich tvorby patří především oblast olomouckého hlavního nádraží, ale významnou měrou se dostávají i blíže k historickému centru, jejich graffiti se nacházelo například v ulicích 8. května nebo Ztracená. Tato crew byla složena ze stylově i technicky silných writerů a jejich zaměření bylo hlavně na boxing v ulicích, tedy co nejvíce tagů, chromů, throw upů. Zatímco jiné crew často upřednostňovaly kvantitu nad kvalitou, Yuas si stále zachovávali vysokou úroveň svých věcí i při vysokém počtu svých graffiti v ulicích. Tato crew byla rovněž prototypem moderního pojetí graffiti, kdy pro graffiti crew v určité fázi přestane být urbánní prostor jednoho města dostatečný. Dochází tak ke stále častějším cestám mimo Olomouc, později i mimo ČR. Je tak možné vidět „olomouckou graffiti stopu“ na vlcích v Maďarsku, na metru ve Vídni, Miláně, v ulicích Varšavy, Bratislavy, Madridu. Byla to také jedna z prvních crew, která se ve velkém zaměřovala i na vlakové soupravy. K situaci ohledně pomalovaných souprav se v roce 2005 vyjádřil také vrchní přednosta Českých drah Olomouc Dušan Tylich: „*Je to nesprávné, Máme případy, že nám sprejeři pomalují čerstvě natřená vozidla, to je náš největší problém. Náklady na odstraňování škod jsou vysoké a rostou do desítek tisíců. Záleží na rozsahu pomalované plochy, Bránit se hodláme tím, že vozidla přemísťujeme do chráněných objektů, v nichž se neustále pohybují naši pracovníci. Svůj přínos to má.*“ (Václavík, 2005) Zatímco crew Yuas je na vrcholu a v olomouckých ulicích se jejich graffiti objevuje vesměs formou tagů a jednoduchých chromů, graffiti crew Prn nabrala zcela opačný směr. Stále více se

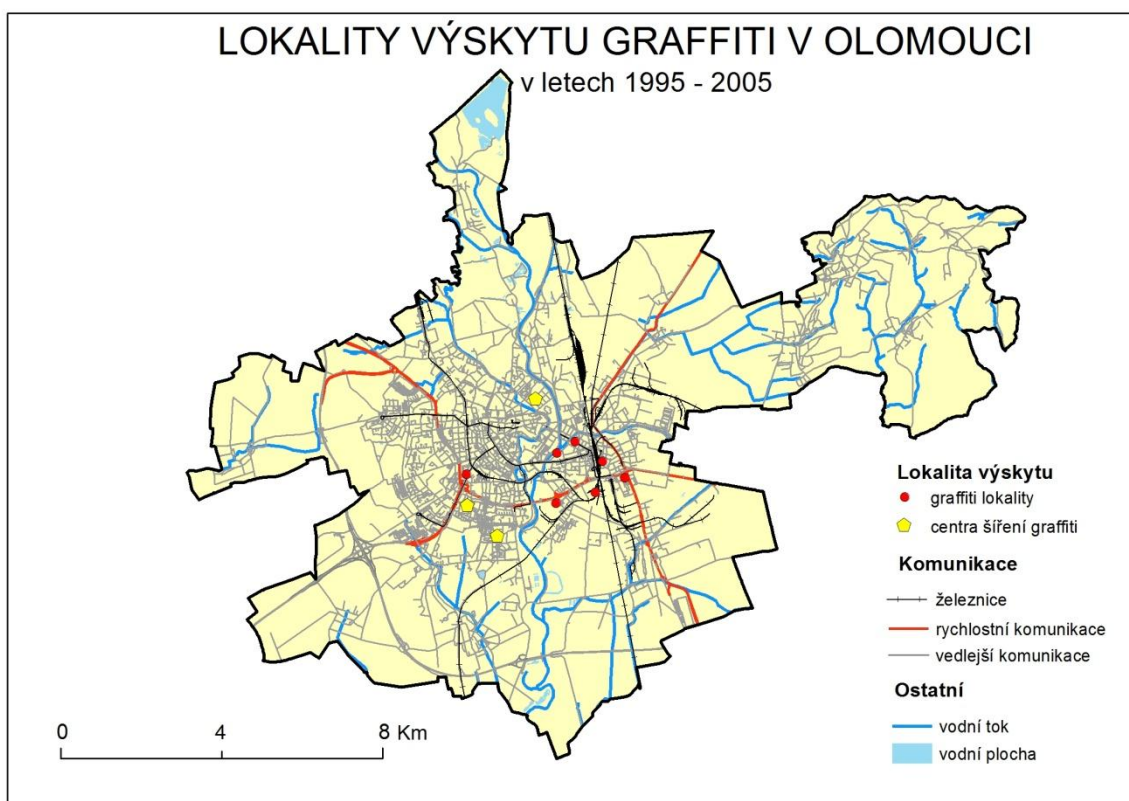
zaměřuje na legální tvorbu a jejich graffiti se z ulic pomalu vytrácí. V roce 2004 si ale na svůj účet mohli připsat jeden velký úspěch. Na české kvalifikaci celoevropské soutěže v graffiti Write4Gold , pořádané společností Montana cans, zaměřující se na výrobu a distribuci sprejů a pomůcek pro graffiti, obsadili ve složení Acer, Paus, Del, Sick, Baid, Echo vynikající 3. místo. V konkurenci pražských graffiti crew to byl obrovský úspěch. První místo, a tím i účast na celoevropském finále si vybojovala pražská crew ABX v čele s lídrem celé pražské scény, writerem V518.

V letech 2003 – 2005 dochází také k prvním vlnám revitalizací sídlišť, kdy probíhá na olomouckých sídlištích zvláště procesy zateplování panelových domů, a tím i barevné oživení panelové šedi. Tím pádem dochází k výraznému úbytku graffiti na sídlištích, jelikož významný podíl graffiti je v tomto období přetřeno. Důkazem graffiti aktivity minulých let tak již bývají sídlištní kotelny, které jsou však často prvním zkušebním místem pro jedince, seznamující se s graffiti.

V roce 2004 dochází také k události, o které si dříve mohli olomoučtí writeři jen zdát. Na ulici 8. května se v tomto roce otevírá specializovaný obchod s pomůckami pro writery a hip hopovou módou. Do té doby se pro speciální fixy a barvy jezdilo do okolních měst (Brno, Ostrava), kde se tyto specializované prodejny nacházely, nebo se využívalo prodejny Roko v Tylově ulici, kde však byla nabídka dosti omezená a zvláště personál nebyl odborně připraven na specifické potřeby graffiti writerů. Tento kamenný obchod nemohl mít příznačnější jméno než 400 ml hip hop store.

Byla by škoda zde nezmínit také vývoj hip hopové komunity, která zvláště v Olomouci má přímé napojení na graffiti scénu. Opět můžeme považovat za centra vzniku, rozvoje a šíření hip hopové kultury zvláště dvě olomoucká sídliště. Ani zde nebude překvapením, že se opět jedná o sídliště Lazce a Nové Sady. Právě zde vznikají dvě silné komunity, z jejichž řad se rekrutují zástupci všech odvětví, elementů hip hopové kultury. Na Lazcích tato hip hopová komunita vystupuje pod označením LG a na Nových Sadech jako N2S. Nejvíce zástupců má samozřejmě graffiti, v průběhu let se však také z těchto kruhů profilují tanečníci breakdance, Djové a v neposlední řadě i rapeři. Již v těchto dobách vznikají základy hip hopového uskupení Jedna síla. Ve městě zároveň začínají již v druhé polovině devadesátých let probíhat první hip hopové koncerty. Úplně prvním místem, kde se taková akce konala, byl místní Uklub, avšak majitel nebyl připraven na následný výskyt tagů po celém prostoru klubu, zvláště pak na WC. Novým místem, kde se po čase tyto akce začaly pořádat, byl nový klub Barumba, sídlící v Mlýnské ulici.

Období okolo roku 2005 lze považovat za období rozkvětu a rozvoje celé subkultury. Hip hop se dostává z undergroundu do mainstreamu a graffiti jde s ním ruku v ruce. Pravidelně vychází Bbarák magazín, který je komplexně zaměřený na hip hopovou kulturu, na stanici O se vysílá každý týden pořad 5. element, věnující se též hip hopové kultuře. Nesmíme opomenout ani žánrově vyhraněný festival Hip hop kemp, na který se sjíždějí příznivci této kultury z celé Evropy.

Obr. č. 1: Mapa významných lokalit výskytu graffití v Olomouci, v letech 1995 - 2005

Autor: David Martinek, 2015

9.4 Graffiti v Olomouci v letech 2006 – 2014

Během roku 2006 dochází na olomoucké graffiti scéně k pozorovatelným změnám. Starší generace writerů již definitivně vyklízí pozice ilegální tvorby v ulicích a stále více se zaměřuje na tvorbu na místech pro graffiti vyhrazených (v případě Olomouce na místech, kde je graffiti „tolerováno“). V této souvislosti také vzniká nová plocha, která je vyčleněna jako legální pouze pro předem nahlášené akce, jinak funguje také v režimu „tiché tolerance“. Tato plocha vzniká v Nezvalově ulici, u křižovatky ulic Kosmonautů a Vejvodského. Samozřejmě zřízení této zdi s sebou zákonitě nese rapidní zvýšení výskytu graffiti v této lokalitě. Zvláště bytová zástavba podél třídy Kosmonautů je značně poznamenaná výtvy graffiti writerů. Důležité je však zmínit, že tato plocha se nikdy netěšila nějaké zvýšené oblibě, což bylo do jisté míry zapříčiněno nekvalitním povrchem této zdi. Tato lokalita se tedy stala vyhledávanou spíše mladšími, s graffiti začínajícími jedinci, kteří pak své výtvy přenášely z této lokality do nedaleké lokality v okolí Envelopy, Právnické fakulty a celého vysokoškolského areálu. Není tedy divu, že mnoho starších i v graffiti zručnějších writerů uvítalo zbourání této zdi v pozdějších letech, z důvodu výstavby nového areálu Moravské vysoké školy. Z tohoto důvodu však Olomouc přišla i o oblíbenou lokalitu bývalých kasáren v ulici Kavaleristů. Na tyto dvě lokality vzpomíná writer Exe: „ *Objekty bývalých kasáren byly oblíbený už od samotných začátků, nebo aspoň co já pamatuju. Bylo to vidět z tramvaje i z cesty, ale zároveň na to provedení bylo relativně hodně času a nikdo tam moc nechodil, takže jsi měl klid. Když tam zastavila hlídka policie, měl jsi čas v pohodě pláchnout. Tu zeď na legál jsem moc rád neměl, ostatně jako většina writerů. Byla místy hladká, místy vroubkovaná, hodně to na ní teklo a i lidem z okolních domů jsme nebyli moc sympatičtí. Časem ji začli využívat spíš toyové, takže je asi i lepší, že ji zbourali. Kasáren je ale každopádně škoda!*“

Stagnace starší generace využívá ve svůj prospěch generace mladší. Ve městě je zvláště vidět aktivita crew MDK, jejímž lídrem je writer OMIT. Mdk se objevuje na mnoha viditelných místech a rázem přebírá otěže jedné z neaktivnějších graffiti crew v Olomouci. Tato crew proslula v olomouckých graffiti kruzích například tím, že se cílem jejich graffiti často stávaly tramvaje, a dokonce i autobusy mhd. Po vzoru moderních evropských graffiti crew také tato crew často cestuje za hranice ČR, kde šíří svoji graffiti identitu. Okolo roku 2007 se na scéně objevuje nová crew RAX, která je alternativou k již v ulicích města Olomouce přesycenou yuas crew. Rax se do podvědomí graffiti scény vryla nápadnými tvary větších rozměrů. V roce 2007 se rovněž koná první ročník oblíbené graffiti exhibice známé pod názvem Live Graffiti Show. První ročník u pískovny Náklo, kde ve večerních hodinách proběhl hip hopový koncert brněnského Tafroba. Na

úspěšný první ročník navazují Live Graffiti Shows i v následujících letech, kdy se maluje například na zeď S-klubu nebo na zeď Loděnice UP. Důležité je zmínit, že tyto akce probíhají za podpory statutárního města Olomouce. Workshop, prezentující olomoucké graffiti se například pořádal v roce 2013 při příležitosti Dnů evropského dědictví. Jedním z writerů, kteří se podobných akcí pravidelně účastní je i writer Eso: „ Akce jako LGS jsou ideálním způsobem jak lidem ukázat, že graffiti v drtivé většině případů není produktem zdrogované mládeže nebo jiných pochybných existencí, ale že se jedná o regulérní umění. Já jsem se vždy cítil víc jako umělec než jako vandal a to i přesto, že mám za sebou x zničených fasád, zdí, vlaků. V určité fázi mého vývoje to k tomu prostě patřilo. Nikdy jsem však nemaloval po památkách a rovněž jsem se snažil vyhýbat centru města. To si myslím, že je na Olomouci sympatický. V historickém centru vidíš minimum graffiti. Samozřejmě nějaký tagy od toyů se zde najdou, ale od lidí ze scény je to minimum. Tam se nám podařilo ovlivnit i tu mladou generaci.“

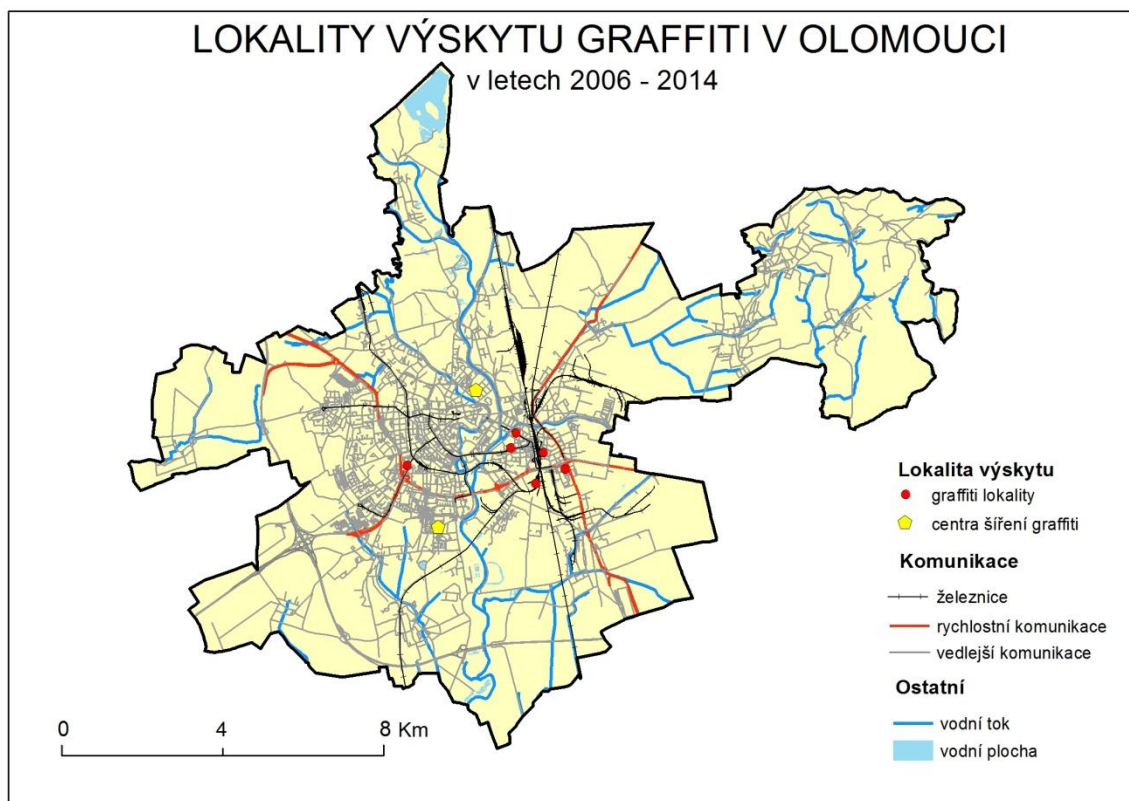
Po roce 2010 dochází na olomoucké graffiti scéně k útlumu, starší generace přešla už definitivně pouze k legálnímu graffiti, ať již na plátna či při exhibicích podobných právě LGS. Aktivní Mdk tak stále drží úroveň v rovnovážné hranici kvality a kvantity produkovaného graffiti. Na scéně se také objevuje nejmladší crew MFLS, které však chybí zvláště v prvních letech potřebný respekt a pokora. Vzhledem k již chybějící starší generaci nemá kdo převzít roli vzorů a jakýchsi „vychovatelů“, a tak graffiti této crew ve většině případů jen devastuje okolní prostor, místo toho, aby se snažilo s okolním prostorem fungovat v zájemné symbióze a harmonii.

Co se týče graffiti center z let minulých, kterými byly bezesporu sídliště, je vývoj v druhé dekádě poněkud jiný. Ve významných lokalitách panelových sídlišť Lazce a Nové Sady se nové kvalitní graffiti téměř nevyskytuje. Jsou zde stále pozorovatelné pokusy začínajících jedinců, avšak kvalitní graffiti, jaké jsme mohli registrovat v minulém období, výrazně chybí.

Nezbytné je také, aspoň okrajově, zmínit situaci okolo street artu v Olomouci. Zde nesmí chybět jméno nejvýraznější postavy olomouckého street artu, umělce, vystupujícího pod jménem MUDRPUDR. Jeho polystyrenové balonky či kreslené „obludy“ potkal v ulicích Olomouce snad každý pozornější občan

V současné době je situace na olomoucké graffiti scéně poněkud zvláštní. Z nejstarší generace se graffiti věnuje už jen několik writerů a ti se v drtivé většině už neprezentují ilegálním graffiti v ulicích. Střední generace se spíše zaměřuje na tvorbu mimo Olomouc nebo tvoří na méně atraktivních místech. Nejmladší generace se pak zaměřuje právě na aktivní bombing v ulicích, což je však v jejich případě spíše na škodu,

jelikož stále nemají potřebné technické i stylové dovednosti a rovněž jim chybí potřebný cit při výběru vhodného místa. Jejich graffiti tak nepůsobí esteticky dobře.

Obr. č. 2: Mapa významných graffiti lokalit v Olomouci, v letech 2006 - 2014

Autor: David Martinek, 2015

9.5 Opatření proti graffiti v Olomouci

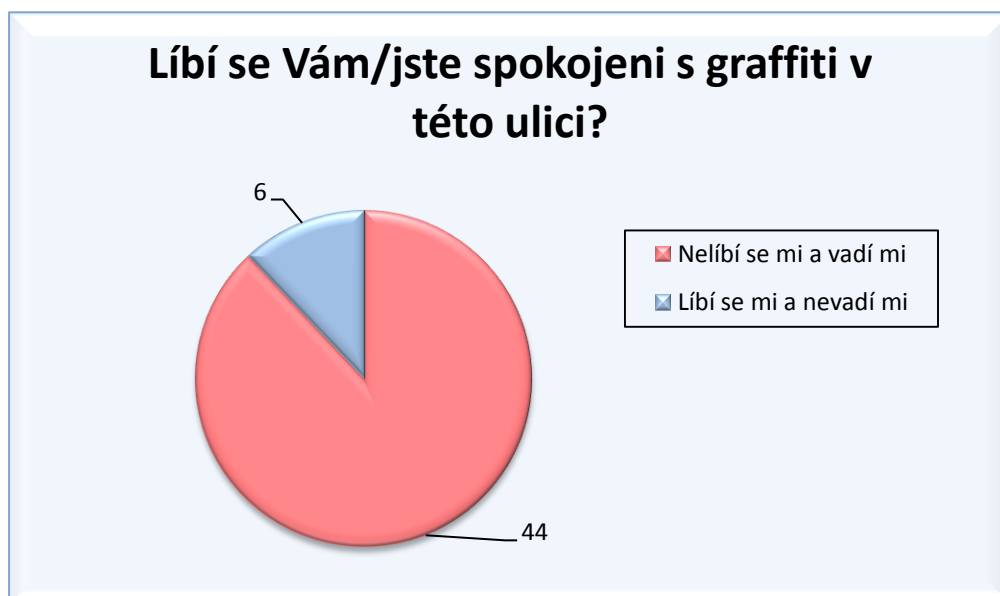
Mezi hlavní nástroje boje proti graffiti v Olomouci patří jednoznačně propracovaný kamerový systém. Kamerový systém města Olomouce slouží obyvatelům již od roku 1997. Mezi hlavní cíle patří zvýšení bezpečnosti občanů na exponovaných místech. Kamerový systém města Olomouce byl zřízen jako jedno z opatření prevence kriminality v rámci Komplexního programu prevence kriminality na místní úrovni. Většina kamer se nachází na místech, kde dochází ve vysoké míře zejména k pouliční kriminalitě. Cílem kamerového systému je co nejvíce přispět ke snížení kriminality a

snaha odradit případné pachatele od protiprávní činnosti. Největší počet kamerových bodů je soustředěn do centra města, které také vykazuje nejvyšší nápad trestných činů a protiprávního jednání. Kamerový systém města Olomouce byl financován z prostředků statutárního města Olomouc, Nadace Bezpečná Olomouc a zároveň také z dotace Ministerstva vnitra ČR. Celkový finanční náklad vynaložený na realizaci kamer včetně příslušenství činí 12 840 000 Kč. Kamerový systém města Olomouce v současné době tvoří 21 stacionárních kamer, 2 kamery SentryScope a 16 mobilních kamer. O obsluhu se stará 6 stálých pracovníků v nepřetržitém provozu. V letech 2007 – 2014 bylo pomocí kamerového systému města Olomouce zadrženo a předáno státní policii 41 občanů, podezřelých ze sprejerství. (MP Olomouc, 2015)

9.6 Prostorová diferenciacie graffiti v Olomouci

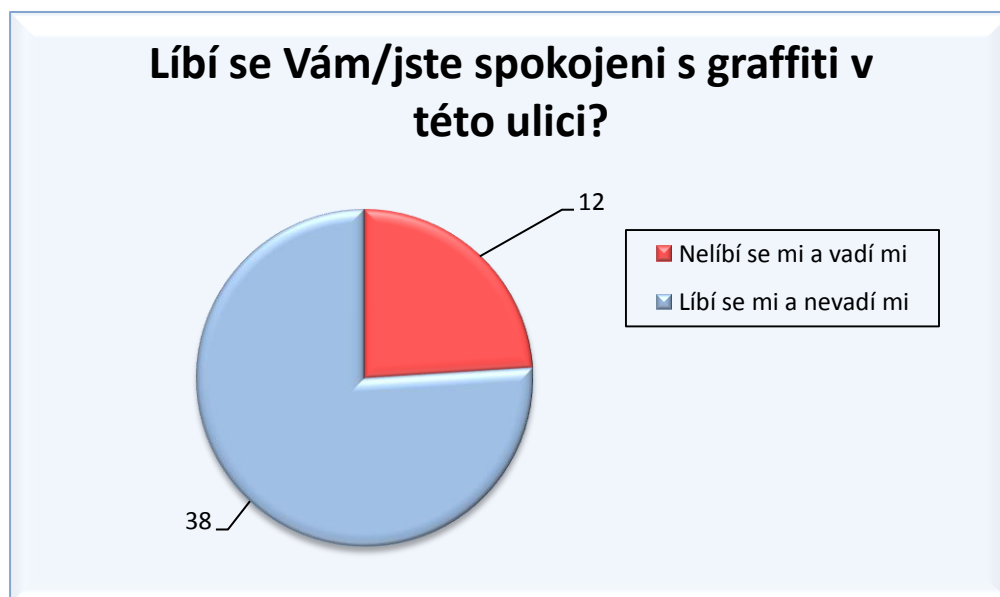
U fenoménu graffiti můžeme všeobecně pozorovat různé odlišnosti v závislosti na prostředí, do kterého je graffiti umístěno. V závislosti na tomto urbánním prostředí také vznikají různé druhy graffiti. Je to dáno jednak atraktivitou místa, které se pro graffiti writery násobně zvyšuje tím, jak moc je frekventované a tím pádem ho vidí více lidí. Samotnou kapitolou jsou pak dopravní prostředky. Všeobecně platí, že pro graffiti writery atraktivní místa jsou více (nejen proti graffiti) chráněna a střežena. Tím v mnoha případech u writerů vyvolávají pocit adrenalinu a dobrodružství, jež jsou velmi často impulsem do dalších akcí. S tím souvisí i konkrétní výběr vybraného druhu graffiti. Je naprosto logické, že v lokalitě, kde má writer na své graffiti omezený časový prostor, nevznikne tvarově nápadité a složité graffiti, které by vzniklo například v lokalitě, kde je výrazně větší časová prostor. S tím pak také souvisí hodnocení jednotlivých graffiti laickou veřejností. Na, z pohledu graffiti writerů nejatraktivnějších místech, vznikají především graffiti, které vycházejí ze stylu bombingu, jsou to tedy především dvoubarevné graffiti, zvláště tzv. chromy či negativy – použití jen černé a stříbrné barvy, throw upy a tagy. Toto graffiti je většinou případů velmi negativně hodnoceno zvláště veřejností, jelikož jeho estetický přínos pro urbánní prostředí bývá viditelný maximálně pro graffiti writery a osoby znalé graffiti poměrů a scény. Jako důkaz přikládám mini anketu, kdy byla zjišťována, v graffiti významně zasažené ulici Wolkerova a v lokalitě u Zenitu na Velkomoravské ulici, na vzorku náhodně vybraných 50 občanů Olomouce, spokojenost s graffiti v těchto lokalitách. Právě v ulici Wolkerova, která je pro graffiti

writery poměrně oblíbená, se nachází převážně výše zmiňované „pouliční graffiti“ tedy zvláště chromy, throw upy a tagy. Naopak v ulici Velkomoravské, v lokalitě nazývané u Zenitu se nachází „tolerovaná“ zeď, kde vzniká barevné, tvarově náročné, atraktivní graffiti, které je pro veřejnost poměrně přijatelné.

Graf č. 1: Spokojenost s graffiti v ulici Wolkerova

Zdroj: Vlastní šetření, 2015

Graf č. 1: Spokojenost s graffiti v lokalitě u Zenitu

Zdroj: Vlastní šetření, 2015

Zde je vidět rozdíl mezi vnímáním graffiti, stejnými respondenty na dvou různých místech. V mnoha případech jsou však graffiti v obou lokalitách vytvářeny stejnými writery. Cílem zde bylo demonstrovat, jak lokalita a výběr druhu graffiti ovlivňuje nejen veřejné mínění, ale i celkový estetický vzhled a dojem z urbánního prostředí. Na názor, jak vnímají rozdíl mezi příklady těchto dvou typologicky rozdílných lokalit a jak sami vnímají rozdíl při tvorbě v těchto nebo podobných lokalitách, byli dotázáni dva writeři, zastupující dvě generace, za nejstarší generaci olomouckých writerů byl vybrán Eso a za generaci mladší, stále produkčně velmi aktivní Exe. Writer Eso situaci vidí následovně: „Pro mě je to rozdělený na určitý období. V těch letech, kdy jsem neměl vesměs žádné závazky a povinnosti, tak pro mě byla ulice maximální inspirací a zdrojem uspokojení. Legál mě moc nelákal, tam to bylo spíš o pohodě, že ses sešel se známýma, pokecali a jen tak chillovali. V té době mi bylo úplně jedno, co si lidi myslí, neřešil jsem to, všeobecně jsem na graffiti nerespektoval žádný cizí názory. Já jsem měl svoji pravdu a zbytek mě nezajímal. Časem se to změnilo, měl jsem přítelkyni, které se líbily moje legální věci, ale naprosto odmítala moji ilegální aktivitu. V té době jsem na to začal nahlížet trošku jinak a došlo to až do stádia, kdy jsem ten legál upřednostňoval a ulici pomalu vytěsnil. Na ilegální graffiti v podstatě ani nemůže být pozitivní názor široké veřejnosti, i přesto, že se ti podaří tvarově náročný, technicky čistý graffiti, který zapadne i do prostoru. Ale pořád nerespektuješ vlastnický právo majitele té nemovitosti, takže minimálně jeden nesouhlasný názor bude vždycky. Samozřejmě, že je super, že se spouště

lidem líbí to pěkný barevný graffiti na legále, ale bez toho ilegálního graffiti na ulici, plnýho tagů, chromů, zničených fasád, vlaků, meter, tramvají, by nikdy nevzniklo ani to graffiti legální. A to už „normálním“ lidem těžko vysvětlíš.“ Názor writera Exeho je následující: *„ Mě legál nikdy moc nebavil, jasně, v létě je to dobrý, dáš pivko, zamaluješ si v klidu, aniž bys musel hlídat, jestli tě někdo uvidí. Ale je v tom určitý pokrytectví, na legále si s tím vyhraješ, použiješ barvy, líbivý motivy, přidáš charaktery a další věci, děláš to na místě, který je k tomu víceméně určený a lidi, co chodí kolem, ti to chválí, líbí se jim to, ale už neví, že to graffiti chválí té stejné osobě, která včera pomalovala čtyři fasády u nich v ulici. Já mám konkrétně ve Wolkerově ulici nějaký graffiti z různých časových období, z velké části jde o tagy, který lidi nesnášejí, mluví o nich jako o nesmyslných „klikyhácích“. Kdyby si někdo pokaždé když maluju u Zenitu legál, přiřadil k té pěkné, barevné věci všechny ty pomalované fasády a vlaky, tak jsem si jistě, že mě poplívou a ukamenují. Já jsem přesvědčen, že graffiti se musí vnímat jako celek, jako určitéj druh městskýho umění. Pro mě je ta Wolkerova ulice prostě jen blok jednobarevných, uniformních domů, kam se moje graffiti hodí. Myslím si, že to místní prostor oživuje a svým způsobem dotváří. Je mi jasný, že semnou tisíc lidí nebude souhlasit a je dost možný, že časem změním názor, ale momentálně jsem o tom naprosto přesvědčen.“*

Z výše uvedeného můžeme jednoznačně odvodit, že výsledná podoba a vizuální forma graffiti má přímou spojitost s prostředím, ve kterém vzniká. Jako názorný příklad lze například uvést již několikrát zmiňovanou zeď podél čokoládoven Nestlé – závodu Zora, na Tovární ulici. Zde, ačkoliv se jedná o poměrně klidnou lokalitu, která není téměř vůbec střežená, vzniká čistě graffiti „pouličního formátu“, tedy převažují zde hlavně chromy, throw upy a tagy. Přitom jsou zde podmínky, ve kterých by bez problémů mohlo vznikat graffiti tvarově i provedením srovnatelné s graffiti vytvářeným na legální či „tolerované“ ploše. Je to dáno tím, že tato lokalita leží v šedém industriálním prostoru, kde by barevné, tvarově náročné graffiti působilo uměle a nepřírozně.

Na základě rozdělení Kleina, 2006, lze s drobnými obměnami vytvořit obdobné rozdělení nejvýraznějších, pro graffiti typických, olomouckých lokalit s charakteristickými druhy graffiti, které v těchto lokalitách převážně vznikají.

1. Viditelná místa na frekventovaných ulicích interiéry prostředků MHD.

Vyskytují se zde hlavně produkty takzvaného „street bombingu“ jako jsou tagy, chromy nebo throw upy. Vzhledem k tomu, že toto ilegální graffiti vzniká na místech, kde je celodenně velice pravděpodobný výskyt kolemjdoucích a tím

pádem i potenciálních oznamovatelů, mají writeři na svá graffiti jen omezený čas. Mezi tyto lokality v Olomouci patří například Masarykova třída, budovy a zdi podél významných komunikací jako Velkomoravská, Foersterova, Brněnská či Kosmonautů.

2. Vlakové stanice, místní nádraží, odstavná vlaková depa.

Na těchto místech se často vyskytuje graffiti v různých formách. Zatímco u vlakových stanic a místních nádraží převládají stále chromy, throw upy a tagy, v okolí odstavných vlakových dep jsou již k vidění tvarově propracovanější graffiti. I na samotných vlakových soupravách jsou často k vidění podařené, barevně i tvarově náročné graffiti. Popsat situaci při vytváření graffiti na vlakové soupravě je náročnější, jelikož odstavná místa a depa se místně liší lokalita od lokality. Všeobecně však v dnešní době platí, že odstavná depa jsou chráněna soukromými bezpečnostními službami, velmi často bývají vybavena pohybovými čidly nebo kamerovým systémem. Proniknout přes tento důsledný systém je tak velmi složité. V Olomouci se odstavné vlakové depo nachází v místní části Hodolany, nedaleko od hlavního vlakového nádraží. Mezi writery je však poměrně oblíbená lokalita u bývalého pivovaru v místní části Holice, kde bývají odstaveny nákladní vagony, které bývají minimálně střeženy. Mezi lokality patřící do této skupiny dále patří okolí místního nádraží Nová Ulice, Olomouc – město, Nové Sady či Smetanovy sady.

3. Graffiti zóny

Jedná se plochy, kde je graffiti oficiálně povoleno, nebo alespoň tolerováno. Obecně na těchto speciálně vymezených místech writerům nehrozí za jejich graffiti žádný finanční či legislativní postih. Většinou se jedná o pilíře silničních mostů, zdi průmyslových podniků podél železniční trati nebo také, jako například v Olomouci, zeď podél silniční komunikace. Na těchto místech mají writeři neomezené množství času, tudíž zde vznikají tvarově, stylově i technicky nejsložitější graffiti. V těchto graffiti zónách se pravidelně pořádají organizované srazy writerů z různých měst i států, za účelem společné tvorby graffiti. Často zde vznikají i tzv. productions – graffiti vytvořené více writery, propojené v jeden celek. V dnešní době fungují tyto pro graffiti vyhrazená místa skoro v každém větším městě nebo na místech s početnější graffiti scénou. V minulosti byly tyto zóny zřizovány z důvodu prevence a omezení ilegálního graffiti v ulicích, jak však bylo v předchozích kapitolách uvedeno, zřízení těchto ploch je spíše, co se týče graffiti aktivit v prostoru, kontraproduktivní. V Olomouci jsou tyto zóny

dvě, jedná se o zónu podél silniční komunikace Velkomoravská – známou jako Zenit a zónu, nacházející se ve Smetanových sadech, v graffiti kuloárech známou jako takzvaný Šnek.

9.6.1 Šíření graffiti ve směru z předměstí do centra

Jak již bylo popsáno v předešlé kapitole, věnující se vzniku, historii a vývoji graffiti v Olomouci, olomoucká předměstí, konkrétně panelová sídliště, hrála v rozvoji tohoto fenoménu důležitou roli. Není to však nic výjimečného, jelikož historicky jsou to právě předměstí, kde graffiti vznikalo a dál se rozvíjelo. Na příkladu Olomouce sehrála klíčovou roli konkrétně sídliště Lazce a Povel. Tvorba v jejich zázemí byla natolik výrazná, že ovlivňovala nově začínající writery, vstupující do olomoucké graffiti subkultury. Společnými znaky mimo jiné bylo to, že častým objektem graffiti aktivity byly a jsou budovy sídlištních kotelen, budovy občanské vybavenosti, především školy a školky, které na těchto sídlištních sídlí a v neposlední řadě také boční strany panelových domů. Zde docházelo ke vzniku prvních graffiti jmen, zde se objevovaly první tagy a odtud se po dostatečném „označení“ své čtvrti šířila jednotlivá writerská jména do dalších částí města. Tento jev je v naprosté většině měst totožný. Začíná se od lokality méně atraktivní a postupnými kroky se dostáváme k lokalitám z writerského pohledu nejatraktivnějším. V Olomouci byl postup šíření graffiti postupný. Do blízkosti centra se graffiti dostalo až v pozdějším období vývoje. Dříve se dostalo do blízkosti vlakového a autobusového nádraží, jelikož se jedná o místa frekventovaná a z hlediska graffiti tudíž atraktivní. Svůj podíl vlivu na této skutečnosti mělo i to, že v oblasti těchto dopravních center se objevovaly graffiti i writerů z jiných měst. Tato místa tedy sloužila jednak jako inspirace pro místní writery, ale i jako místa možností konfrontace s meziměstskou scénou. Tímto způsobem se graffiti dostávalo do jiných městských částí, avšak výsadní postavení si stále zachovávala sídliště. V okamžiku nasycení urbánního prostoru sídlišť a jejich okolí, docházelo k difúzi směrem k centru. S trochou nadsázky se dá říci, že Olomouc měla velkou výhodu v tom, že první generace writerů byla natolik uvědomělá, že se v letech prvního graffiti boomu vyhnula ve své aktivitě centru města. Tím nasadila trend, který byl pak nově začínajícími writery v určitých mezích dodržován. V okolí centra města se vyskytují hlavně podpisy writerů – tagy. Je zajímavé, že tvarově náročnější graffiti, vyskytující se v centru, bývá většinou z dob prvního období, definovaného v předchozích kapitolách. Je to dáno i tím, že generace, která byla ilegálně

aktivní v dřívější době, byla stylově kvalitnější a talentovanější než generace, které přišly po ní. Jak už bylo výše řečeno, byl zde i větší respekt k prostoru. Mezi ulice, které jsou v centru Olomouce významně zasaženy graffiti, patří ulice Ztracená, 8. května, Uhelná, 1. Máje, Mahlerova, Denisova, Divadelní. V těchto ulicích najdeme tagy od writerů, kteří dosahují určitých kvalit, a nejedná se o jedince, kteří by šířili své jméno jen prostřednictvím tagu. Často však narazíme na mnoha místech na tagy od začátečníků či diletantů, bez jakéhokoliv vztahu ke graffiti jako k umění. Pro tyto jedince není důležité vnímání prostoru ani jakýkoliv cit pro výběr místa, dokonce ve většině případů nerespektují pomyslné pravidlo graffiti o „nedotknutelnosti“ historických památek. Jako příklad by mohla posloužit událost z období okolo roku 2004, kdy se graffiti objevilo v okolí Michalské a Mahlerovy ulice, přímo na domě, kde pobýval hudební skladatel Gustav Mahler. Tehdy se situace přímo dotkla i samotné olomoucké graffiti scény, jelikož tento čin vrhal ještě více negativního opovržení na celou graffiti scénu, která už tak ve veřejném mínění nedosahuje závidění hodného renomé. V tehdejších graffiti kruzích tato akce vyvolala náležitou reakci. Autor tohoto nepovedeného graffiti byl identifikován a v rámci olomoucké graffiti subkultury se stal doslova psancem. „*Vzpomínám si na to dobře. Tehdy o tom snad dokonce byla zmínka v novinách. Zkrátka to u veřejnosti moc pochopení nenašlo. Pozitivních názorů se u graffiti celkově moc nedočkáte a tohle přililo jen olej do ohně. Šlo hlavně o to, že to graffiti bylo na celkem nové fasádě a technicky i stylově dost bídné kvality. Ten kluk tehdy od nás starších dostal menší „kázání“. Asi mu to i pomohlo, protože od té doby se celkem vymaloval a dnes je na solidní úrovni. Tuším, že momentálně žije někde u Brna. Stát se mu stejná věc v Praze, v období vlády NNK, tak nevím jak by dopadl.*“ Vzpomíná na tehdejší události writer Exe.

Vzhledem ke kompaktnosti a soudržnosti olomoucké graffiti scény nebylo nikdy historické centrum Olomouce významně zasaženo graffiti tvorbou. Většinou byla graffiti aktivita směřována do bočních, z architektonického bohatství, méně významných ulic.

9.6.2 Vliv historického centra na prostorové šíření graffiti

Historická centra měst mají pro určitou skupinu graffiti writerů zvláštní druh přitažlivosti. Jedná se totiž o místa, kde se koncentruje velké množství lidí, jde tedy z pohledu graffiti o atraktivní lokalitu, jelikož graffiti usazené do tohoto prostoru má předpoklady k tomu, aby oslovilo co nejvíce lidí. Historická architektura však tyto lokality určitým způsobem pro graffiti „znevažuje“, jelikož moderní typograficky stylový

tag či tvarově propracovaný chrom nemá takřka šanci citlivě zapadnout do historického prostoru. Působí tedy v naprosté většině případů neesteticky, doslova jako „pěst na oko“.

V Olomouci najdeme spoustu graffiti výtvorů i v městské památkové zóně. Jedná se však z velké části jen o méně výrazné tagy, často na místech, kde do určité míry splývají s prostorem. Vyskytují se zde však i tzv. toys graffiti, které je produkováno nezkušenými, technicky i stylově nedostatečně vybavenými, okolní urbánní prostor nerespektujícími jedinci, kteří často chápou graffiti jen jako prostředek k devastaci okolí. Tito jedinci však nespádají do místní graffiti scény, spíše jsou považováni za „černé ovce“ na okraji graffiti subkultury. Pro laickou neodbornou veřejnost je však těžké rozeznat toye od writera, a tak často tyto výtvary v blízkosti centra přisuzují právě bez jakéhokoliv rozlišení pouze jednotně jako dílo graffiti scény.

Šíření graffiti do historického centra, za které bereme území městské památkové rezervace, bylo a je omezeno i tím, že olomoucká graffiti scéna nebyla výrazně ovlivňována graffiti scénami z jiných měst. Ano, i v Olomouci, jak již bylo mimo jiné popsáno výše, tvořili umělci především z Moravy, avšak jejich graffiti aktivita se většinou omezila na okrajové části města, zvláště pak na okolí hlavního vlakového nádraží. To je třeba rozdílu oproti Praze, kde se ve velké míře, na území památkové rezervace, objevuje graffiti od writerů z jiných měst, často zahraničních. Nejvíce ze sousedního Německa, zvláště pak z nejsilnější, berlínské graffiti scény. V Olomouci je však graffiti produkováno zvláště místními writery či z nedalekého okolí, kteří mají bližší vztah k urbánnímu prostoru v historické části města Olomouce.

Svoji roli na množství graffiti v prostoru centra hraje i propracovaný kamerový systém, který pokrývá velkou část tohoto prostoru. Za významné lze také považovat to, že tento systém začal fungovat v roce 1997, kdy se olomoucká graffiti scéna teprve probouzela k aktivnějšímu životu. Právě v tento rok bylo v rámci první etapy realizace kamerového systému instalováno 7 kamer v okolí centra města. Konkrétně byla vybrána tato stanoviště: Horní náměstí – pošta, Horní náměstí – kavárna Mahler, ulice 8. května – Národní dům, Dolní náměstí – Masné krámy, křižovatka ulic Havlíčkova a třídy Svobody - restaurace Drápal, náměstí Hrdinů a Aksamitova ulice – Tržnice. V následujících devíti etapách pak byl tento systém rozšiřován a zdokonalován. Velkým pomocníkem při ochraně historických památek, které se v Olomouci zvláště v centru města vyskytují, je i 16 mobilních kamer, které je možné využít kdekoliv v prostoru. Více je popsáno výše, v kapitole věnující se opatřením proti graffiti.

Vliv historického centra na šíření graffiti je nesporný, jde však spíše o míru uvědomění a prostorový cit jednotlivých writerů, kteří se rozhodují, kam své graffiti

umístí. Je zde těžké i srovnání mezi jednotlivými městy, jelikož rozsahem Městská památková rezervace v Olomouci patří hned po Praze k nejvýznamnějším u nás. Avšak srovnání s Prahou, co se týče pronikání graffiti do historického centra, je vzhledem k okolnostem popsaným výše problematické. Ani srovnání se severoamerickými městy je zde nevhodné, jelikož tzv. downtowny, tedy jádra měst, měly v historickém vývoji graffiti různou atraktivitu, vždy však jejich dosažení bylo bráno, z pohledu graffiti subkultury pozitivně. Je to však odlišné od evropského urbánního prostředí, protože zatímco v severoamerických městech jsou jádra měst tvořena spíše obchodními a administrativními čtvrtěmi, v našem geografickém prostoru jsou tyto městská jádra převážně tvořena historickými budovami a monumenty.

V Olomouci se v prvních letech vývoje a šíření graffiti nastavil trend „nedotknutelnosti“ historického jádra města, který byl po určitou dobu, avšak s drobnými odchylkami, dodržován napříč generacemi olomouckých writerů. Nově příchozí generace se těchto nepsaných pravidel drží i proto, že mnozí writeři ze starších generací jsou stále určitým způsobem aktivní a pro tyto mladší jedince působí do jisté míry jako vzory. Netroufám si polemizovat o tom, co by následovalo, kdyby se v historickém centru a jeho blízkém okolí, rozhodl aktivně tvořit například writer Eso, který je stále respektovaným vzorem pro většinu mladších writerů. Nezbývá než doufat, že tento stav bude pokračovat i nadále. Je totiž potřeba si uvědomit, že škody způsobené na historických budovách a památkách jsou finančně i kulturně nevyčíslitelné. I graffiti sebelepší technické i stylové úrovně, provedené na jakémkoliv druhu historické nemovitosti či prostředí, pozbývá jakéhokoliv významu i umělecké hodnoty a stává se pouhým, opovržením hodným vandalismem.

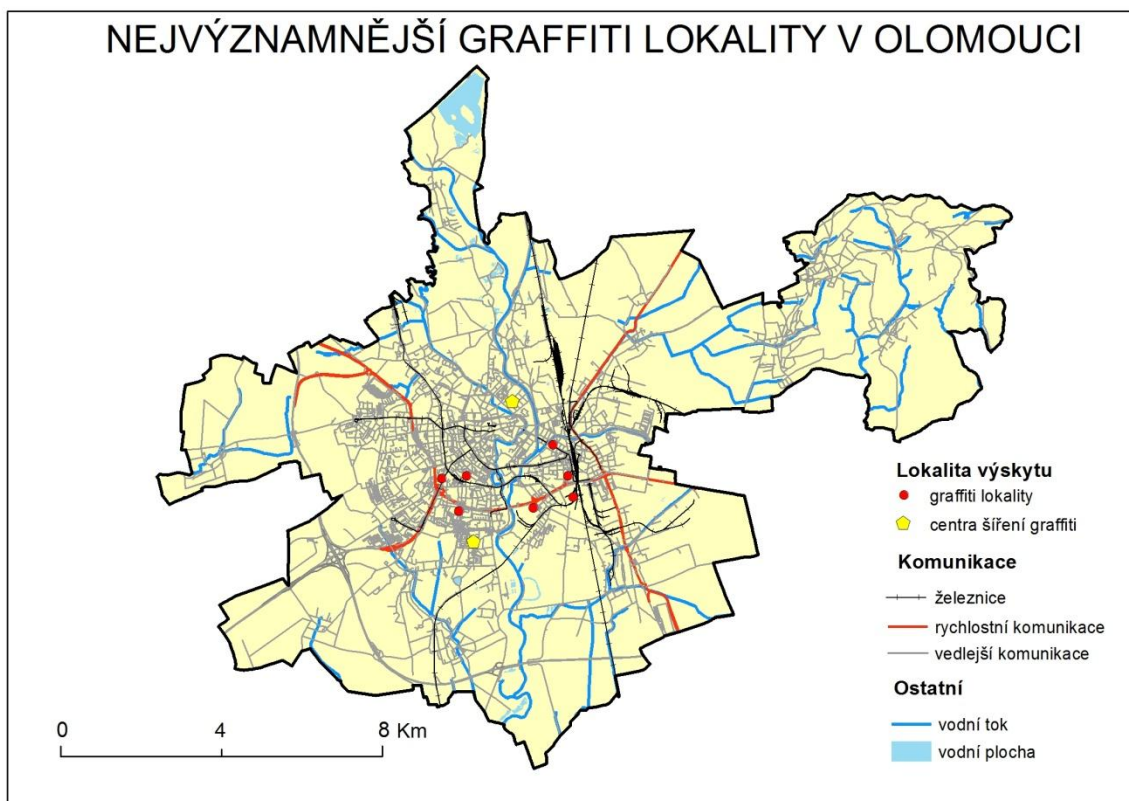
9.6.3 Legální zóny

Jak již bylo vzpomínáno v předešlých kapitolách, legální zóny se na území Olomouce nenachází. Jsou zde pouze dvě místa, kde je graffiti určitým způsobem tolerováno. Jedná se o zeď, podél ZŠ Holečkova, která odděluje areál školy od silniční komunikace na ulici Velkomoravská. Pro tuto lokalitu se vžilo označení „Zenit“, podle nedalekého obchodního domu. Je potřeba zmínit, že tato lokalita je mezi graffiti writery dlouhodobě oblíbená, což je způsobeno i tím, že se nachází na frekventovaném místě, kde jejich graffiti vidí denně velké množství lidí. Na tomto místě se konalo i nespočet prestižních graffiti jamů, kterých se účastnili i writeři z celé ČR i zahraničí.

Druhou tolerovanou zónou je tzv. Šnek, nacházející se ve Smetanových sadech. Jedná se o betonovou zeď kruhového tvaru, která se nachází v odpočinkové zóně, v blízkosti ulice U botanické zahrady. Tato lokalita se netěší takové popularitě, jako výše zmiňovaný Zenit, avšak jistou atraktivitu má taktéž. Zvláště v teplejších měsících jsou Smetanovy sady oblíbeným odpočinkovým místem občanů Olomouce, tudíž je graffiti provedené na této zdi na očích velkému počtu kolemjdoucích. Velké pozornosti se tomuto místu také dostává v době konání sezónních etap olomoucké Flory. Při graffiti jamech byla tato lokalita využívána spíše jako rezervní varianta pro writery, pro které již nezbylo místo na „prestižnější“ zdi u Zenitu.

9.6.4 Frekventované lokality

Jako frekventované lokality v této práci označujeme ty lokality, kde se graffiti objevuje ve větší míře a jedná se o graffiti od různých writerů. V Olomouci můžeme říci, že se tyto lokality v průběhu let nemění a ty nejvýznamnější jsou zároveň lokalitami dlouhodobými. Obecně platí, že se graffiti vyskytuje nejčastěji tam, kde se pohybuje velké množství lidí a dosah „odkazu“ graffiti, tak může zasáhnout co největší masu. Mezi nejvýznamnější lokality tak patří ty, které jsou v těsné blízkosti důležitých dopravních tahů. Jedná se tak hlavně o ulice Lipenská, Tovární, Velkomoravská, Foerstrova, Pražská, Wolkerova, Brněnská. Mezi významné patří také například třída Kosmonautů, Masarykova třída, Komenského i oblast v okolí ulice Jeremenkovy a Pavlovické. Obecně mezi frekventované lokality patří i pilíře mostů, zde by bylo dobré zmínit zvláště lávku, spojující Smetanovy a Čechovy sady, kde se nachází i poměrně kvalitní graffiti. V tomto výčtu také nesmí chybět lokality v okolí autobusového a vlakového nádraží, okolí ulice Fibichovy či již několikrát zmiňovaná zeď podél čokoládoven Nestle – závodu Zora. Svoje čestné místo zde také musí mít olomoucká sídliště, jelikož právě z jejich prostředí se graffiti v celém období vývoje šířilo s menšími výjimkami se tak děje do dnešních dní.

Obr. č. 3: Mapa nejvýznamnějších lokalit výskytu graffiti v Olomouci

Autor: David Martinek, 2015

10 Závěr

Jedním z hlavních cílů této diplomové práce bylo bližší uvedení do problematiky fenoménu graffiti. V prvních částech práce byla pozornost zaměřena na samotné seznámení se, se specifiky tohoto jevu. Zvláště důležitou částí pak bylo vymezení samotného pojmu graffiti, kdy byly vybrány nejrozšířenější charakteristiky a definice graffiti, které mají za úkol, co nejvíce zachytit a popsat podstatu tohoto fenoménu, což je však samo o sobě velice problematické, jelikož na graffiti každý jednotlivý writer pohlíží svou optikou a definice a názory se tedy mění writer od writera. Následovalo nezbytné přiblížení samotné subkultury graffiti, tedy pohled do uzavřené skupiny lidí, která se graffiti věnuje nebo se v blízkosti graffiti určitým způsobem pohybuje a ovlivňuje ho. Zde byl také prostor věnován graffiti blízkému hip hopu a naznačení navzájem ovlivňujících se vzájemných vazeb. Nemohlo rovněž chybět i osvětlení slangových výrazů, které jsou v graffiti subkultuře hojně využívány.

Obsahově rozsáhlá část byla věnována historii graffiti ve světě, zvláště pak v kolébce graffiti – v USA. Zde bylo zapotřebí více obsahového prostoru, jelikož právě na vzniku a vývoji graffiti v USA lze pozorovat určité charakteristické projevy, které jsou pak pozorovány i při vývoji a šíření graffiti v jiných geografických i urbánních prostředích. Zvýšená pozornost tak zákonitě patřila New Yorku, který formoval rozvoj a trendy světového graffiti a do dnešních dní se místní scéna celosvětově považuje za vzor. Z USA se rozšířilo graffiti do Evropy, tudíž i tato epizoda historického vývoje graffiti zde byla zmíněna a popsána.

Další část, která byla pro další zkoumání nezbytná, se týkala historie graffiti v České republice. Zde byly popsány počátky a vývoj graffiti u nás. Zvláštní pozornost pak byla věnována pražské graffiti scéně, která výrazně ovlivnila směr a vývoj graffiti v ČR. Praha se stala vzorem nejen pro zbytek republiky, nýbrž se spolu s Berlínem nepochybně stala významnou stylovou inspirací pro celý středoevropský region. Opomenuta nebyla ani mírnější forma graffiti, v dnešní době stále oblíbenější a u veřejnosti tolerovanější – street art. Zde byly popsány vybrané druhy a techniky street artu. Zmíněni byli i dva umělci, věnující se tomuto jevu. Zahraniční a celosvětově známý Banksy a pražský Pasta Oner, který patří k průkopníkům a nejvýraznějším umělcům této formy pouličního umění u nás.

Objasněna byla i situace okolo legislativy, vztahující se ke graffiti. Zajímavé bylo rovněž srovnání situace před a po roce 2001, kdy byla přijata novela zákona, výrazně zpřísnující postihy za ilegální graffiti.

Hlavní pozornost se však ubírala k teoretické části, kde byla cílem zmapována a popsána situace, týkající se graffiti v Olomouci. Zmíněny byly okolnosti vzniku i situace v prvních letech vývoje. Větší pozornost pak byla věnována dvěma časovým obdobím, kdy byly sledovány vývojové změny lokalit i proměny v mezigeneračním chování writerů. V rámci prostorové diferenciacce graffiti v Olomouci pak bylo demonstrováno odlišné vnímání graffiti ve dvou různých urbánních prostorech, bylo provedeno rozdělení charakteristických lokalit a celkové přiblížení odlišností, vztahujících se k prostoru. V závěru šetření byla zmíněna problematika legálních – tolerovaných zón. Pozornosti neunikly také, co se týče graffiti, frekventované lokality. Většina z nich již byla zmíněna v průběhu celé teoretické části práce.

Důležité je zmínit, že celá práce by nemohla vzniknout za přispění osobních poznatků writerů a to jak současných, tak i minulých. Graffiti subkultura je velice specifická, a jelikož se její představitelé pohybují velmi často za hranicí zákona, je velmi těžké jejich činnost blíže zkoumat. Zároveň by práce nemohla vzniknout bez osobního zájmu autora a jeho dlouhodobého sledování této problematiky.

11 Summary

This work is focused on exploring the phenomenon of graffiti in the urban environment of the city of Olomouc. For these purposes, it was first necessary to become familiar with the theoretical reasons relating to graffiti. Here it was necessary to study literature and Internet resources that are dedicated to this. It was then approached by a subculture of graffiti, which creates graffiti. Here are examined and hip hop culture, which is closely related with graffiti.

The large space was devoted to the history of graffiti. This part is important because it describes the origin and the circumstances that led to it. Only from a historical perspective, we can understand the trends and practices, how to graffiti later developed world. Here, the work was focused particularly on New York City, which is characteristic of the birthplace of modern graffiti. Also discussed was the spread of graffiti art galleries and links between the art world and street graffiti creation. Mentioned was also spreading to Europe, which in the first wave was taken just through art galleries and graffiti on canvas.

From the USA we got to the Czech Republic, where graffiti began to appear shortly before the Velvet Revolution. In the early years, attention was paid to Ostrava, because that is where the first systematic graffiti appeared. Then followed a comprehensive analysis of the state of graffiti in Prague. Here it was important to devote this much space, because Praha shaped graffiti throughout the state. Prague graffiti determined the style and direction of development. Mentioned were other notable cities, where they formed a strong graffiti scene, such as Ostrava and Brno. At this stage, the survey served as a source of literature and professional magazines. Were analyzed and legislative issues, laws and penalties for graffiti which threatens.

In the last part, which is also the main needs of this work was analyzed historical evolution of graffiti in Olomouc. As resources were used knowledge of current and former writers. First, an analysis was made of the situation around the formation and early years of development, then was characterized by two time periods and described the characteristic changes in space. Mention was also a sophisticated protection system of the city by cameras. The chapter devoted spatial differentiation graffiti was described how graffiti varies depending on the area. Were described characteristics and also outlined the spread of graffiti towards the historical center. This issue was then discussed in the next chapter, which was devoted to the spread of graffiti from the suburbs to the city center. There was demonstrated by the situation in Olomouc, where is the historic core little

affected by local graffiti. This is based on the education of older generations graffiti writers. Attention was also paid to the legal areas and places where graffiti is seen most often. An important source of practical part were personal interviews and insights Olomouc writers and their photo archives. Partial results of its own investigations with them were discussed .

12 Seznam použitých zdrojů

Literatura:

ALMQVIST, B. Overground 3 – Trans Europe Express. Nakladatelství Dokument forlag, 2008. 176 s. ISBN: 978-91-85639-12-0

ALONSO, A. Urban graffiti on the city landscape. Department of geography - University of Southern California, 1998. 25 s.

COOPER, M. Tag Town. Nakladatelství Dokument forlag, 2008. 110 s. ISBN: 978-91-85639-05-2

DICKENS, L. The geographies of post-graffiti: art worlds, cultural economy and the city. Department of geography – University of London, 2009. 417 s.

GOJNÁ, K. Graffiti z pohledu etnologie. Sonda do života brněnské subkultury graffiti: magisterská diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2011. 118 s. Vedoucí diplomové práce: PhDr. Alena Křížová, Ph.D.

GROLICH, T. Ikony české graffiti scény a jejich současná tvorba v jiných uměleckých odvětvích: bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2012. 64 s. Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Viktor Pantůček.

GUNES, S., YILMAZ, G. Understanding graffiti in the built environment: The case in Ankara, Turkiye. Isocarp congress – 2006. 11 s.

HOLIŠ, M. Možné způsoby práce se členy graffiti subkultury v rámci terénní sociální práce – streetworku: bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2006. 45 s. Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Pavel Navrátil, Ph. D.

KAJANOVÁ, A., JERSÁKOVÁ, K. Graffiti: Co vede ruku sprejerů?
Publikováno v časopise Psychologie dnes. Praha, 2009, roč. 15, č. 2, s. 34-37.
ISSN 1212-9607

KLEIN, R. Kultúrná identita príslušníka subkultúry graffiti: diplomová práca.
Bratislava: Komenského Univerzita, Pedagogická fakulta, 2005. Vedoucí
diplomové práce: PaedDr.Libor Klenovský

KŘÍBEK, J., ŠKAPA, M. 2666 - - Praha Odyssey. Labyrint, Praha 2006. 152 s.
ISBN: 80-85935-82-1

OVERSTREET, M. In graffiti We trust. Mladá fronta, Praha 2006. 232 s. ISBN:
80-204-1325-1

SEDLÁČKOVÁ, M. Graffiti a Street art – vznik a vývoj umění ulice: bakalářská
práce. Praha: Karlova univerzita, Fakulta humanitních studií, 2014. 64 s. Vedoucí
bakalářské práce: PhDr. Václav Hájek, Ph.D.

SMOLÍK, J. Subkultury mládeže. Grada, Praha 2010. 288 s. ISBN: 978-80-247-
2907-7

SOUČEK, T., VESELÝ, K., VLADIMÍR 518. Kmeny – současné městské
subkultury. BiggBoss, Praha 2011. 520 s. ISBN: 978-80-903973-2-3

SPILKOVÁ, M. Graffiti z pohledu legislativy a soudní praxe: bakalářská práce.
Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2012. 42 s. Vedoucí bakalářské
práce: Mgr. Pavel Kandalec, Ph.D.

STEWART, J. Graffiti Kings: New York City Mass Transit Art of the 1970s.
Melcher media 2009. 224 s. ISBN: 978-0810975262

ŠIMONÍK, M. Veřejný prostor jako galerie. Vizuální zásahy do městského prostředí: bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2010. 44 s. Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Slavomíra Ferenčuhová, Ph.D.

ŠIMŮNKOVÁ, B. Z ulice do galerie. Keith Haring a Jean-Michel Basquiat: bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2009. 51 s. Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Aleš Filip, Ph.D.

TÉRA, J. Komunikační kanály v české graffiti subkultuře: diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2007. 97 s. Vedoucí diplomové práce: PhDr. Josef Smolík

Internet:

ALMASY, S. New York's brash former mayor, Ed Koch, dies at 88. CNN.com [online]. [2013] [cit.-2015-03-03]. Dostupný z WWW: <http://edition.cnn.com/2013/02/01/us/ed-koch-obit/>

BRETT, M. Keith Haring: muž, který žil až příliš rychle. Xman.cz [online]. [2013] [cit.-2014-12-21]. Dostupný z WWW: http://xman.idnes.cz/keith-haring-umrel-na-aids-09j-/xman-styl.aspx?c=A130408_121947_xman-styl_fro

FALTÝNEK, V. Afro: Kořeny českého hip hopu jsou v grafitti. Radio Praha [online]. [2005] [cit.-2015-01-31]. Dostupný z WWW: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/nedele/afro-koreny-ceskeho-hip-hopu-jsou-v-grafitti>

FAB5FREDDY. Oficiální internetové stránky. fab5freddy.com [online]. [2015] [cit.-2015-02-03]. Dostupný z WWW: <http://fab5freddy.com/bio-2/>

JURMAN, M. Sprayerská novela trestního zákona. epravo.cz [online]. [2001] [cit.-2015-01-15]. Dostupný z WWW: <http://www.epravo.cz/top/clanky/sprayerska-novela-trestniho-zakona-8119.html>

ZPRAVODAJSKÝ WEB ČT 24. Pasta Oner: Sprejer, který se prosadil mezi umělci. ceskatelevize.cz [online]. [2015] [cit.-2015-04-02]. Dostupný z WWW: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/257177-pasta-oner-sprejer-ktery-se-prosadir-mezi-umelci/>

DENNANT, P. Urban expression, Urban assault, Urban wildstyle, New York City graffiti. THAMES VALLEY UNIVERSITY (LONDON). graffiti.org [online]. [1997] [cit.-2015-02-23]. Dostupný z WWW: <http://www.graffiti.org/faq/pamdennant.html>

STOWERS, G. Graffiti Art: An Essay Concerning The Recognition of Some Forms of Graffiti As Art. graffiti.org [online]. [1997] [cit.-2015-02-14]. Dostupný z WWW: <http://www.graffiti.org/faq/stowers.html>

ŠÍDA, J. Výtvarník Pasta Oner o graffiti: Potřebuji absolutní uměleckou svobodu. novinky.cz [online]. [2014] [cit.-2015-02-03]. Dostupný z WWW: <http://www.novinky.cz/kultura/331091-vytvarnik-pasta-oner-o-graffiti-potrebuji-absolutni-umeleckou-svobodu.html>

MANCOFF, D. Banksy. britannica.com [online]. [2014] [cit.-2015-01-17]. Dostupný z WWW: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1370892/Banksy>

ŠTĚDROVÁ, L. PASTA ONER: graffiti pro mě byla ta největší škola. beinmag.com [online]. [2014] [cit.-2015-01-17]. Dostupný z WWW: <http://www.beinmag.com/cs/article/pasta-oner-graffiti-pro-me-byla-ta-nejvetsi-skola>

HIP HOPOVÝ PORTÁL HipHopStage.cz. Historie hiphopové kultury. hiphopstage.cz [online]. [2008] [cit.-2015-03-22]. Dostupný z WWW: <http://www.hiphopstage.cz/clanky/historie-hip-hopove-kultury-a-hudby-cast-prvni/>

VEDRAL, J. Každý na mě měl předem hotový názor, ohlíží se Kato za koncem Chaozzu. Idnes.cz [online]. [2014] [cit.-2015-02-18]. Dostupný z WWW: http://kultura.idnes.cz/kato-galerie-ne-01w/hudba.aspx?c=A140210_174727_hudba_vdr

INFORMAČNÍ CENTRUM PRO MLÁDEŽ ŠUMPERK. Světový přehled trestní odpovědnosti za graffiti. icm-sumperk.cz [online]. [2014] [cit.-2015-02-03]. Dostupný z WWW: <http://www.icm-sumperk.cz/clanek/svetovy-prehled-trestni-odpovednosti-za-graffiti>

TRESTNÍ ZÁKONÍK. Trestní zákon č. 140/1961 Sb, § 257b paragraf 257b, Trestní zákoník č. 40/2009 Sb., Poškození cizí věci, § 228. zakony.kurzy.cz [online]. [2009] [cit.-2015-02-01]. Dostupný z WWW: <http://zakony.kurzy.cz/140-1961-trestni-zakon/paragraf-257b/>
<http://zakony.kurzy.cz/40-2009-trestni-zakonik/paragraf-228/>

OFICIÁLNÍ WEB STATUTÁRNÍHO MĚSTA OLOMOUC. O městě. Olomouc.eu [online]. [2012] [cit.-2015-02-05]. Dostupný z WWW: <http://www.olomouc.eu/o-meste>

OFICIÁLNÍ WEB STATUTÁRNÍHO MĚSTA OLOMOUC. Graffiti. Pouliční umění, nebo vandalismus? Olomouc.eu [online]. [2007] [cit.-2015-04-12]. Dostupný z WWW: <http://www.olomouc.eu/aktualni-informace/aktuality/325>

OFICIÁLNÍ WEB MINISTERSTVA VNITRA ČR. Počty obyvatel v obcích. mvcr.cz [online]. [2015] [cit.-2015-03-03]. Dostupný z WWW: <http://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-pocty-obyvatel-v-obcich.aspx>

VÁCLAVÍK, R. Graffiti. Vandalismus, nebo umění? Idnes.cz [online]. [2005] [cit.-2015-03-20]. Dostupný z WWW: <http://kultura.idnes.cz/graffiti-vandalismus-nebo-umeni-da2-/vytvarne-umeni.aspx?c=2005M025q05A>

OFICIÁLNÍ WEB MĚSTSKÉ POLICIE OLOMOUC. Kamerový systém města Olomouce – KSMO. mp – olomouc.cz [online]. [2015] [cit.-2015-04-06]. Dostupný z WWW: http://www.mp-olomouc.cz/kamerovy-system-mpo_%28cesky%29

13 Seznam příloh

Příloha č. 1: Fotogalerie vybraných graffiti

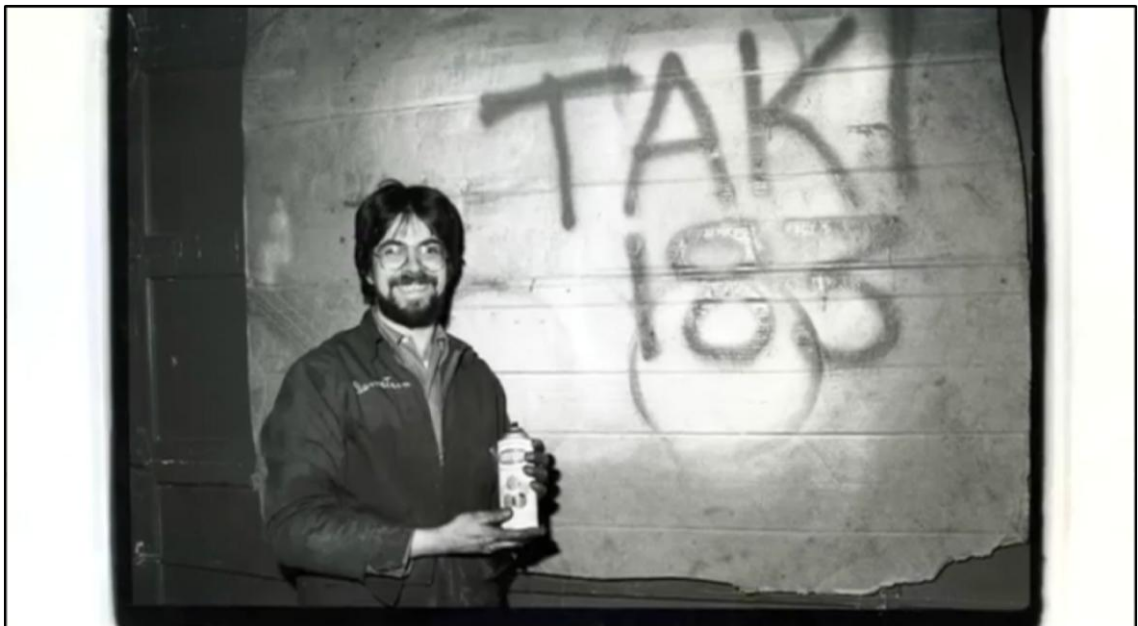
PŘÍLOHA

Příloha č. 1: Fotogalerie vybraných graffiti

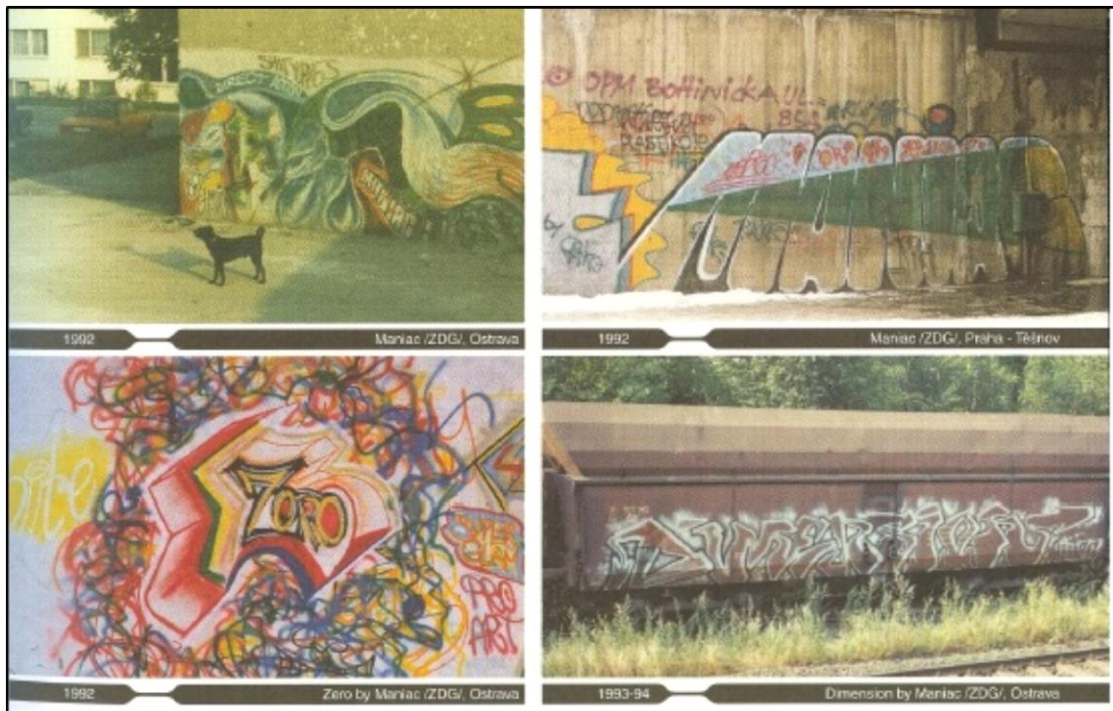
Obr. č. 1: Nápis „CORN BREAD“, předchůdce moderních tagů.

Zdroj: tumblr.austinkleon.com

Obr. č. 2: První mediálně známý writer – Taki 183

Zdroj: grekamag.gr

Obr. č. 3: Graffiti tvorba jednoho z prvních writerů u nás – Maniaca, ZDG crew

Zdroj: Overstreet, In Graffiti We Trust, 2006

Obr. č. 4: Legendární pražská crew TCP

Zdroj: Overstreet, In Graffiti We Trust, 2006

Obr. č. 5: Graffiti od jednoho z nejvýraznějších writerů v ČR – V518

Zdroj: poslouchej.net

Obr. č. 6: Graffiti olomoucké crew PRN na prestižní graffiti soutěži Write4Gold 2004

Zdroj: Phatbeatz.cz

Obr. č. 7: Kotelna na sídlišti Nové Sady

Autor: David Martinek, 8.4. 2015

Obr. č. 8: Graffiti v lokalitě nádraží Olomouc – Nová Ulice

Autor: David Martinek, 8.4. 2015

..

Obr. č. 9: Graffiti od mladé generace olomouckých writerů

Autor: David Martinek, 8.4. 2015

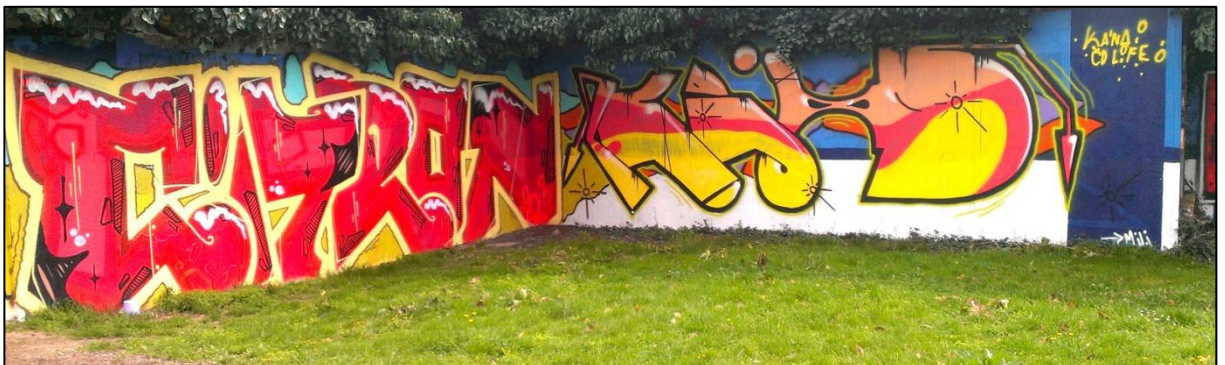
Obr. č. 10: Graffiti od nejstarší generace olomouckých writerů

Autor: David Martinek, 8.4. 2015

Obr. č. 11: Graffiti v ulici Wolkerova v Olomouci. Tato fotografie sloužila k zjištění názoru na graffiti tvorbu v různých lokalitách.

Autor: David Martinek, 8.4. 2015

Obr. č. 12: Graffiti v zóně Velkomoravská v Olomouci. Tato fotografie sloužila k zjištění názoru na graffiti tvorbu v různých lokalitách.

Autor: David Martinek, 8.4. 2015

Obr. č. 13: Graffiti v lokalitě Fibichova

Autor: David Martinek, 8.4. 2015

Obr. č. 14: Graffiti v lokalitě Tovární – čokoládovny Zora

Autor: David Martinek, 8.4. 2015